

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πρώτος

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι: φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδ. φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχ. ἀπὸ 1 ἰαν. ἑκάστ. ἔτους· καὶ εἴναι ἰσχύουσι—Τιμὴ πρὸγγ. φύλλον λ. 30 — Γραφ. τῆς Διοικήσεως: Ὁδ. Σταδίου, 6.

27 Ἰουνίου 1876

Μετὰ τοῦ παρόντος φυλλαδίου, συμπληρουμένου τοῦ Α' τόμου τῆς Ἑστίας, δίδεται τοῖς συνδρομηταῖς αὐτῆς ὁ «Πίναξ τῶν περιεχομένων» ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ καὶ τὸ ἐξώφυλλον.

Ὁ Α' τόμος εὐρίσκεται ἐν τῷ γραφεῖῳ τῆς Ἑστίας καὶ πωλεῖται ἀντὶ φράγκων 6.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΛΙΝΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Κ. ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΟΥΕΒ,
καὶ ἀποστολὴ δι' αὐτῆς δέκα χρυσῶν Λουδοβικέων.

Ἐν Τατση, τὴν 22 ἀπριλίου 1784.

Φίλιτατέ μου κύριε,

Ἐλαβας τὴν ἐπιστολὴν σας τῶν 15 τρέχοντος, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ἐπισυνημμένον Ὑπόμνημα. Ἡ ἐκθεσις τῆς καταστάσεως τῶν αὐτόθι πραγμάτων μὲ λυπεῖ μεγάλως. Σᾶς στέλλω διὰ τῆς παρούσης μικρὸν συνάλλαγμα ἐκ δέκα χρυσῶν Λουδοβικέων. Δὲν ἐννοῶ ὅτι σᾶς δίδω αὐτὸ τὸ ποσόν, ἀλλὰ σᾶς τὸ δανεῖζω. Ὅταν ἐπανέλθετε, ἐν καλῇ ὑπολήψει, εἰς τὴν πατρίδα σας, δὲν θὰ λείψετε βεβαίως νὰ λάβετε μέρος εἰς ἐντίμιμον καὶ ἐπικερδῆ τινα ἐπιχείρησιν, ἥτις θὰ σᾶς βάλῃ εἰς θέσιν νὰ πληρώσετε ὅλα σας τὰ χρέη. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἂν ἀπαντήσετε ἄνθρωπόν τινα τίμιον εὐρισκόμενον εἰς ἔνδειαν ὁμοίαν μὲ τὴν σημερινὴν ἐδικὴν σας, θέλετε θεωρήσει ἐξωφλημένον τὸ πρὸς ἐμὲ χρέος σας, δανεῖζοντες εἰς αὐτὸν τὸ ποσόν τοῦτο, καὶ παρaxyγέλλοντες αὐτὸν νὰ ἐξοφλήσῃ διὰ παρομοίας ἄλλης πράξεως τὸ χρέος του, ὅταν ἐπίσης εὐρεθῇ εἰς θέσιν νὰ τὸ πράξῃ, καὶ εὖρη ὡς ὑμεῖς τὴν εὐκαιρίαν. Ἐλπίζω ὅτι τὰ δέκα ταῦτα Λουδοβικεῖα θὰ περάσουν οὕτως ἀπὸ πολλὰς χεῖρας πρὶν μεταβοῦν εἰς τὰς χεῖρας ἀνθρώπου τινὸς ἀχρείου διακόπτοντος τὴν πορείαν των. Τὸ μέτρον τοῦτο μεταχειρίζομαι, θέλων νὰ κάμω πολὺ καλὸν δι' ὀλίγων χρημάτων. Δὲν εἶμαι τόσο πλούσιος ὥστε νὰ δαπανήσω πολλὰ εἰς ἔργα θεάρεστα, καὶ διὰ τοῦτο καταφεύγω εἰς τὸ τέχνασμα τοῦτο ἐπιθυμῶν νὰ κατορθώσω δι' ὀλίγων ὅ,τι δὲν δύναμαι διὰ πολλῶν. Ἐπευχόμενος ὑμῖν τὰ βέλτιστα ὑπὲρ τῆς ἀγαθῆς ἐκβάσεως τοῦ Ὑπομνήματός σας καὶ τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας σας, διατελῶ, φίλιτατέ μου κύριε, μετὰ τῆς δεούσης ὑπολήψεως, ὅπως ὑμέτερος κτλ.

ΤΟΜΟΣ Α'—1876.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

συγγράψαντα κατὰ τῆς Θεῆς Προνοίας.¹

Ἀνέγνων μετὰ προσοχῆς τινος τὸ χειρόγραφόν σας. Διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου ἐπιχειρήματος, δι' οὗ ἀρνεῖσθε τὴν ὑπαρξίν ἐιδικῆς Προνοίας τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, καίτοι παραδεχόμενοι τὴν γενικὴν Πρόνοιαν Αὐτοῦ, ἀνασκάπτετε τὰς θεμελιώδεις βάσεις πάσης θρησκείας. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ὅταν δὲν πιστεύωμεν εἰς ἐιδικὴν τινα Πρόνοιαν, ἀναγνώριζουσιν, προστατεύουσιν, ὀδηγοῦσιν καὶ εὐνοοῦσιν τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἔχομεν πλέον ἀφορμὴν νὰ λατρεύωμεν τὴν Θεότητα, νὰ φοβώμεθα τὴν δυσαρέσκειαν καὶ νὰ ἐπικαλώμεθα τὴν προστασίαν Αὐτῆς. Δὲν ἐμβαίνω εἰς οὐδεμίαν συζήτησιν περὶ τῶν ἀρχῶν σας, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία σας. Πρὸς τὸ παρόν, ἔχω μόνον νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἂν καὶ οἱ λόγοι σας ᾔναι λίαν ἐπιτήδαιοι, καὶ ἱκανοὶ ἴσως νὰ πείσωσιν τινὰς ἀναγνώστας, δὲν θὰ κατορθώσετε νὰ μεταβάλετε, ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου, τὰς πεποιθήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Προσθέτω μάλιστα, ὅτι ἡ δημοσίευσίς τοιαύτης συγγραφῆς δὲν θὰ ἔχῃ ἄλλο ἀποτέλεσμα, εἰμὴ νὰ προξενήσῃ πολὺ μῖσος καθ' ὑμῶν, καὶ νὰ βλάβῃ ὑμᾶς χωρὶς νὰ ὠφελήσῃ κανένα. Ὁ πτόυν κατὰ τοῦ ἀνέμου πτύει τὸ πρόσωπόν του.

Ἀς υποθέσωμεν ὅμως ὅτι ἐπιτυχάνετε. Καὶ τί καλὸν νομίζετε θὰ προξενήσετε; Ἴσως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ ὑμᾶς προσωπικῶς, τὸ θεωρεῖτε εὐκολον νὰ ζήσετε ζωὴν ἐνάρετον χωρὶς τὴν συνδρομὴν τῆς θρησκείας, διότι εἰστε ἐνδομύχως πεπεισμένοι περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἀρετῆς, καὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τῆς κακίας· ἐπειδὴ ἔχετε ἐν τῷ χαρακτῆρι σταθερότητα ἀποφάσεως, δι' ἧς δύνασθε ν' ἀντισταθῇτε εἰς τοὺς πειρασμούς, εἰς οὓς ὑπόκεινται οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐστὼ ἀγαθὴ τύχη! Ἐχετε ὅμως κατὰ νοῦν πόσον σημαντικὸν μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συγκρίνεται ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀμαθῶν καὶ ἀδυνάτων· πόση ἀμφοτέρων τῶν φύλων νεολαία εἶναι ἄπειρος καὶ ἀπερίσκεπτος· ὅτι ὅλοι ἔχουν ἀνάγκην τῆς θρη-

1. Δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν δόκτωρα Στάιλες τῆς 9 Μαρτίου 1790, ὁ Φραγκλῖνος στέλλει πρὸς αὐτὸν ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, γραφείας πρὸ πολλοῦ, ἂν καὶ δὲν ἀναφέρῃ τὴν χρονολογίαν τῆς.

σκειάς πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν κατὰ τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς κακίας, ἰσχυροποιήσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀρετῇ, καὶ διατηρήσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀσκήσει αὐτῆς, ὥς ὅτου γένηται αὐτῇ εἰς αὐτοὺς ἔξις, ὅπερ εἶναι τὸ μόνον μέγα μέσον εἰς τὸ νὰ καταστηθῇ διαρκής. Ὑμεῖς ὁ ἴδιος ἴσως εἰς μόνον τὴν θρησκευτικὴν σας ἀνατροπὴν ὀφείλετε τὴν ἀπόστασιν τῆς τοιαύτης ἔξεως ἐκ τῆς ὁποίας δικαίως σήμερον ὠφελεῖσθε.

Εὐκόλως δύνασθε νὰ μεταχειρισθῆτε καὶ ν' ἀναπτύξετε τὸ ὠραῖον προτέρημα τῆς διαλεκτικῆς σας εὐφυίας εἰς ἄλλα πράγματα ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνα, καὶ νὰ τεθῇτε οὕτως ἐν τῇ χορείᾳ τῶν διασημοτέρων ἡμῶν συγγραφέων. Παρ' ἡμῶν δὲν εἶναι ἀνγκαῖον, καθὼς παρὰ τοῖς Ὀπτεντότοις, ὥστε οἱ νέοι, πρὶν ἢ γείνωσι δεκτοὶ εἰς τὴν τῶν ἀνδρῶν κοινωνίαν, νὰ δεῖξωσι τὴν ἀνδρικότητά των ζυλοκοποῦντες τὰς μητέρας των. Πιστεύσατέ με· μὴν ἀπολύετε τὴν τίγριν· καύσατε τὸ σύγγραμμά σας πρὶν τὸ ἰδῆ καὶ νεῖς ἄλλος, διότι θὰ σας κάμη ἐχθρούς· καὶ οὕτω θ' ἀπαλλαχθῆτε πολλῶν κακώσεων, καὶ πολλῶν ἴσως μεταμελειῶν καὶ θλίψεων. Ἐὰν μετὰ τῆς θρησκείας οἱ ἄνθρωποι εἶναι τόσον κακοί; τί θὰ γείνωσιν ἄνευ θρησκείας;

Ἐλπίζω ὅτι θὰ θεωρήσετε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὡς ἀποδείξιν φιλίας· διὸ καὶ δὲν προσθέτω οὐδεμίαν διαμαρτύρησιν, ὑποσημειούμενος, ἀπλῶς καὶ μόνον, ὅπως ὑμέτερος κτλ.

Σ.

ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Ὅτε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐνώπιον ὧν τοῦ Πιλάτου, εἶπεν· «Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ», ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος τὸν ἠρώτησε μὲν· «Τί ἐστὶν ἀλήθεια;» δὲν ἐστάθη δὲ καὶ ν' ἀκούσῃ τὴν ἀπόκρισιν αὐτοῦ.

Οὕτω πολλάκις συμβαίνει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Πολλοὶ φαίνονται ζητοῦντες νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὀλίγοι εἶναι διατεθειμένοι εἰς τὴν ἀκοὴν αὐτῆς, καὶ ἔτι ὀλιγώτεροι οἱ ποιοῦντες αὐτῆς πάντοτε χρῆσιν.

Καὶ ἐν τούτοις τὰ πάντα, ἐν ἡμῖν καὶ πέριξ ἡμῶν, λαλοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ τὰ πάντα μᾶς ὠθοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τὴν ἀλήθειαν διψᾷ ἡ διάνοια· τὴν ἀλήθειαν ποθεῖ ἡ καρδιά. Ὁ Θεὸς, ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τοῦ κόσμου ὑπαρξίς εἶναι ἀλήθεια. Ἐν τῇ ἀληθείᾳ ζῶμεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ εἴμεθα μέλη τῆς κοινωνίας, ἐν τῇ ἀληθείᾳ πιστεύομεν εἰς Θεόν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ νυμφευόμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τεκνοποιούμεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ διανοούμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐνθυμούμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἀγαπῶμεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ μὴνύνομεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ προοδύομεν

καὶ βελτιούμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τέλος πάντων κλείομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ἐπιγείου τούτου βίου. Πῶς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἀληθείας;

Μία τῶν ἐμφύτων καὶ ἀναλλοιώτων τοῦ ἀνθρώπου ἐπιθυμιῶν εἶναι τὸ μὴ πλανᾶσθαι. Εἰναι ποτε ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ θέλων νὰ ἐξαπατᾶται ὑπ' ἄλλου; Ἄρα δὲν εἶναι ἄνθρωπος μὴ θέλων νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀλήθειαν. Πόθεν προέρχεται ὅτι ὑπάρχουσι τόσον πολλοὶ οἱ ψευδόμενοι; Νομίζουσιν ἄρα γε ὅτι ἡ ἀλήθεια δύναται νὰ ᾔται δικαίωμα χωρὶς νὰ ᾔται καὶ κατὰ;

Κατὰ τρεῖς τρόπους, λέγει παλαιός τις συγγραφεὺς, ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται τῆς ἀληθείας, ἢ ἀπ' ἀρχῆς ψευδόμενος ἐν γνῶσει· ἢ τότε μὲν μὴ ἔχων σκοπὸν νὰ ψευσθῇ, μετὰ ταῦτα δὲ μεταμελόμενος καὶ ἀναιρῶν τὰ λεχθέντα· ἢ μῆτε ἀπ' ἀρχῆς μῆτε μετὰ ταῦτα ψευδόμενος ἐκουσίως, ἀλλ' ἀναγκαζόμενος ἄκων νὰ παραβῇ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ. Ἐμφαίνει δὲ οὕτως, ἢ φαύλην προαίρεσιν, ἢ ἀσθενῆ κρίσιν, ἢ ἐνδεᾶ δύναμιν. Καὶ κατὰ τὰς τρεῖς αὐτὰς περιστάσεις, οἱ κτῶν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου διαδραματιζόμενον πρόσωπον· ὅθεν, ἂν καὶ κατὰ τὰς δύο πρώτας ᾔται συνήθως καὶ κυρίως ἀξιοκατάκριτος, ὀφείλει ὅμως καὶ κατὰ τὴν τρίτην νὰ γνωρίζῃ ὅτι τότε μόνον δύναται νὰ δικαιολογηθῇ, ὅταν ἀποδείξῃ, καὶ εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συνείδησιν, ὅτι ἔπραξεν ὅτι ἀνθρωπίνως ἦτον εἰς αὐτὸν κατορθωτὸν, ὅτι ἐξήντησεν ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς τὸ νὰ φανῇ ἀληθής, καὶ ὅταν ἀναγράψῃ εἰς τὰ χρονικά τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βίου, ὡς τὸ μέγιστον αὐτοῦ δυστύχημα, ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ψευσθῇ.

Κατὰ γενικωτάτην λοιπὸν ἔννοιαν ἡ ἀλήθεια ἀνῆκει μόνον εἰς τὸν Θεόν· καὶ ὅτε ὁ ὀμηρικὸς Ζεὺς ἐκφωνεῖ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς ἐκείνους στίχους·

«... ὃς γὰρ ἐμὸν παλινάγρετον, οὐδ' ἀπατηλὸν,
οὐδ' ἀτελεύτητον, ὅ,τι κεν κεφαλῇ κατανεύσω».

ἐκφράζει πᾶν ὅ,τι καθ' ὑπέρτατον βαθμὸν συνάδει πρὸς τὴν θεϊαν μεγαλειότητα. Ἐνταῦθα, λέγει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ὁ Θεὸς καταδικάζει τὸ ψεῦδος καὶ κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ ἀφορμὰς τὴν μὲν φαύλην προαίρεσιν διὰ τοῦ ἀπατηλόν, τὴν δὲ ἀσθενῆ κρίσιν διὰ τοῦ παλινάγρετον, καὶ τὴν ἐνδεᾶ δύναμιν διὰ τοῦ ἀτελεύτητον.

Ἄλλ' ἂν εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν ἐδόθη ἡ πλήρης δύναμις, ἡ ἀπαιτούμενη ὥστε νὰ μὴ μείνῃ οὐδεὶς τῶν λόγων αὐτοῦ ἀτελεύτητος, ἐδόθη ὅμως εἰς αὐτὸν ἡ προαιρετικὴ ἀλήθεια, καὶ ἐδόθη εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε ἡ ἀλήθεια αὕτη νὰ ᾔται ἡ μόνη ἐφικτὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον τελειότης. Καὶ ἀληθῶς, καθ' ὅλα τὰ ἄλλα τῆς ἀρετῆς εἶδη, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐνάρτεος μέχρι τινὸς βαθμοῦ. Ὁ βίος αὐτοῦ, χαρακτηριζόμενος δικαίως ὡς ἀγών, ἢ μπορεῖ νὰ ᾔται βίος προόδου καὶ προα-

γωγῆς διηνεκοῦς πρὸς τὴν τελειότητα, ἀλλ' ἡ τελειότης αὕτη, κατὰ τὸ ὕψιστον αὐτῆς σημεῖον, εἶναι πάντοτε ἀνεφικτός. Μόνη ἡ ἀλήθεια εἶναι ἐφικτὴ μέχρι τοῦ ὕψιστου αὐτῆς βαθμοῦ. Οὐδεὶς δύναται νὰ ᾔται ἐντελὴς δικαίος, ἐντελὴς μετριόφρων, ἐντελὴς ἐγκρατής· ἀλλ' ἕκαστος δύναται νὰ ᾔται ἐντελὴς ἀληθής. Διὰ μόνης ἄρα τῆς ἀληθείας δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ συμπαραβληθῇ πρὸς τὸ ὑπέρτατον ὄν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πυθαγόρας, ἐρωτηθεὶς τί ποιοῦσιν ἄνθρωποι Θεοῖς ὅμοιον, ἀπεκρίθη· «Ἐὰν ἀληθεύωσι».

Καὶ θεῖα εἶναι τῶντι ἡ ἀλήθεια, καὶ θεῖα ἡ δύναμις αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνίας, καὶ ἐν μέσῳ ἀκόμη τῶν ἀποπλανήσεων καὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ κόσμου. Ὅποιαν ἀγίαν ἡδονὴν αἰσθάνεται ἐν τῇ συνειδήσει ἑαυτοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὁσάκις δύναται ἀκατακρίτως νὰ λέγῃ· Ποτὲ δὲν προδίδω τὴν ἱεράν ἀλήθειαν. Δὲν εἴμαι πλούσιος, δὲν εἴμαι ἰσχυρὸς, δὲν εἴμαι σοφός· ἀλλὰ δὲν εἴπα ποτὲ ψεῦδος· δὲν ἐξηπάτησα ποτὲ οὐδένα! Ὅποια τιμὴ, ἀγνὴ καὶ ἀκηλίδωτος, ἡ περιβάλλουσα τὸν ἄνθρωπον, εἰς τε τὰ ὄνματα αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ ὄνματα τοῦ κόσμου, ὅταν ὁ λόγος αὐτοῦ πιστεύεται παρὰ πάντων, ὅταν κυκλοφορῶν εὐρίσκη πανταχοῦ ὑποδοχὴν, ὡς τὰ συναλλάγματα ἐκεῖνα τὰ ἀκλονίτου ἐμπορικῆς πίστεως, ἦταν καὶ φίλοι καὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἀναγνωρίζουσιν ὅτι οὐδέποτε ἐψεύσθη!

Καὶ συνειδήσεις λοιπὸν, καὶ φρόνησις, καὶ καλὸς ἐννοούμενον συμφέρον· ἀντιποιοῦνται ἐπίσης τὴν ἀλήθειαν. Ὑπάρχει στίχος τις τοῦ Ὀμήρου, τοῦ ὁποίου δὲν δυνάμεθα νὰ μὴν ἀναμνησθῶμεν γράφοντες περὶ ἀληθείας. Ὅτε ἡ Ἀθηνᾶ προτρέπει τὸν Τηλέμαχον νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Νέστορα, καὶ νὰ μάθῃ παρ' ἐκείνου τὰς τύχας τοῦ πατρὸς του, λέγει πρὸς αὐτόν·

«Ψεῦδος δ' οὐκ ἐρεῖ, μάλα γὰρ πεπνυμένος ἐστίν».

Σήμερον ἠθέλαμεν εἰπεῖ, ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει· Ψεῦδος δὲν θέλει εἰπεῖ, διότι εἶναι πολὺ τίμιος ἄνθρωπος· ἀλλ' ὁ Θεσπέσιος Ὀμηρὸς λέγει· Ψεῦδος δὲν θέλει εἰπεῖ, διότι εἶναι πολὺ φρόνιμος ἄνθρωπος. Ὅποια ἰδέα καὶ ὁποία ἀλήθεια! Ἄφρων λοιπὸν ὁ νομίζων ὅτι ὠφελεῖται μεταχειριζόμενος τὸ ψεῦδος· ἄφρων καὶ μωρὸς ὁ μὴ γνωρίζων ὅτι, κατὰ τὸ ἀρχαῖον λόγιον·

«Ψευδόμενος οὐδεὶς λανθάνει πολὺν χρόνον».

Πολυειδῆ εἶναι τὰ ὠφελήματα τῆς ἀληθείας ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ. «Ἡμεῖς οἱ Ἀγγλοὶ», ἔλεγεν ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατελέσας ἐνταῦθα πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας Οὐάης, ἀνὴρ χρηστὸς, πολὺπειρος καὶ πολυμαθής, «ἡμεῖς οἱ Ἀγγλοὶ» λύομεν τὸ περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους ζήτημα καὶ διὰ τῶν ἀρχῶν ἀκόμη τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, διότι εἶναι ζήτημα οἰκονομίας χρόνου, ὅστις, κατὰ τὸ σύνθημα παρ' ἡμῶν λόγιον, εἶναι ἀργύριον. Ὅταν συνομιλοῦντες γνωρίζωμεν ὅτι λέγομεν πρὸς ἀλ-

λήλους ἀλήθειαν, ἀντιλαμβάνομεθα ταχέως τῶν ὧν ἔχομεν ν' ἀντιληφθῶμεν, καὶ οὕτω μεταβαίνομεν εἰς ἀσχολίαν ἄλλην. Ὅταν ὅμως εἰσχωρῇ μεταξὺ ἡμῶν ἡ δυσπιστία τοῦ ψεύδους, τότε ἐκάτερος ἡμῶν ἐπιπολὺ θέλει μένει· συλλογιζόμενος καὶ παντοιοτρόπως ἐρευνῶν· ὁ κύριος δεῖνα εἶπέ μοι τοῦτο· τί ἄρα γέ τοῦτο λέγων εἶχεν ἐν τῷ νῷ; Καὶ οὕτω, πόση δαπάνη καὶ ἀπώλεια χρόνου!

Ἄλλ' ὅπου ἡ ἀνάγκη τῆς ἀληθείας εἶναι πασιφανὴς μεγίστη, ὅπου ἡ παρὰ γνώριστις αὐτῆς εἶναι ἀκαταλόγιστων κακῶν πηγὴ, εἶναι αὐτὸ κυρίως τὸ κοινωνικὸν σῶμα. Ἰσως δὲν εἶναι τόσον σαφές, τόσον εὐκόλως εἰς ἅπαντας καταληπτὴ, ἡ ῥῆσις τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· «Ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς»· καὶ ἴσως ἐξηγητικὴ τις ἀνάπτυξις αὐτῆς δὲν ἦτολε κριθῇ περιττή. Ἀς πασχίσωμεν λοιπὸν νὰ καταστήσωμεν αὐτὴν ἐναργῆ ἐν ἐφαρμογῇ ἐπὶ κοινωνίας τινὸς ἢ πολιτείας. Ἀς ὑποθέσωμεν κοινωνίαν ἢ πολιτείαν τινὰ περιελθοῦσαν εἰς ἀμήχανον θέσιν. Ἀς ὑποθέσωμεν αὐτὴν στερουμένην ἀσφαλείας, εὐνομίας, εὐπορίας. Ἀς ὑποθέσωμεν ἐν αὐτῇ τὴν δικαιοσύνην παραβιάζουμένην, τὴν ἀρετὴν καταφρονουμένην, χλευαζομένην τὴν ἠθικὴν· τὴν δὲ διαφθοράν ἐγείρουσαν θρασείαν τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰ ὑλικώτερα τῶν συμφερόντων καλονίζοντα τὰς σχέσεις διοικουμένων πρὸς διοικοῦντας. Ἀς ὑποθέσωμεν προσέτι πολλὰς ἤδη γενομένας ἀποπειράς πρὸς διόρθωσιν τῶν πραγμάτων, καὶ μηδεμίαν ἐπιτυχούσαν, διότι οἱ πρότερον ἐκτὸς αὐτῶν εὐρισκόμενοι, καὶ τότε καταβοῶντες, περιερχόμενοι ἀκολούθως εἰς τὴν ἐξουσίαν, ὀλίγην ἢ οὐδεμίαν ἀπέδειξαν τὴν τοῦ κακοῦ διαφορὰν, εἴτε διότι ἐφάνησαν τὰς αὐτὰς σχεδὸν πράττοντες ἢ ἐπιτρέποντες πράξεις, εἴτε διότι διευκόλυναν, δι' ἀστόχου ἀντιδράσεως, τὴν ἐπάνοδον τῶν πρώτων. Ἐὰν ἦσαν ἐκεῖ τίμιοι τινες καὶ χρηστοὶ πολῖται, δυνάμενοι ἐν ἄλλοις καιροῖς νὰ κυβερνήσωσι τὸ κοινωνικὸν σκάφος, ὡς ὑποθέσωμεν αὐτοὺς μένοντες τότε, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐν Καρὸς μοίρᾳ, μῆτε ζητούμενος μῆτε ζητοῦντας νὰ μετᾶσχῃ τῶν κοινῶν· καὶ ὡς ὑποθέσωμεν οὕτω τὴν κοινωνίαν ἢ τὴν πολιτείαν ἐκείνην πληρέστατα φαυλοκρατουμένην καὶ, ὡς ἐπίμετρον τῶν κακῶν, κιβδηλουμένους καθ' ἐκάστην τοὺς χαρακτῆρας, εἴτε ἐξ ἀδυναμίας, εἴτε ἐξ ἀποκαρτερήσεως, καὶ ὁρωμένους ἄνδρας χθὲς μὲν καὶ πρώην ἀποστρεφόμενους καὶ στιγματίζοντας μεγαληγόρως τὴν διαφθοράν, εἴτα δὲ συναλλαττομένους μετ' αὐτῆς εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνεταί ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἢ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐκείνῃ τὸ χειρίστον τῶν δεινῶν, νὰ διαστρέφεται δηλαδὴ ἡ κοινὴ συνείδησις, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ μορφωθῇ ἡ πολλὰχοῦ σῶταιρα ἐκείνη κοινὴ γνώμη, ἡ ἐνισχύουσα τοὺς ἀγαθοὺς καὶ καταπολεμοῦσα τοὺς κακοὺς,

ὡς σχηματίζομένης καὶ ἐπικρατοῦσης τῆς πεποι-
θήσεως ὅτι πάντες οἱ πράττοντες τὰ κοινὰ τῆς
αὐτῆς εἶναι ζύμης, ὅτι πρόσχημα καὶ δέλεαρ
εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὅτι πάντες
πρὸς τὰ αὐτὰ τείνουσι, καὶ ὅτι τὸ «νόμος καλὸν,
»νόμος κακὸν» εἶναι τὸ κατὰ πᾶσαν κρίσιν ἐπι-
κρατοῦν ἀξίωμα, ἀφοῦ οἱ χθές ὡς ἐξώλεις τε
καὶ προώλεις θεωρηθέντες θεωροῦνται σήμερον
ὡς σωτῆρες, κατὰ τὸ συμφέρον τῶν κρινόντων.
Ἄς ὑποθέσωμεν οὕτω καταρτισθέντα πλημμε-
λῇ τινα καὶ ἀδιέξοδον κύκλον, μήτε τῶν ἀρχόν-
των τοὺς ἀρχομένους, μήτε τῶν ἀρχομένων τοὺς
ἀρχοντας δυναμένων νὰ βελτιώσωσι. Προσθετέον
δὲ τελευταῖον, πρὸς πληρεστέραν δεινολογίαν
τῶν τῆς κοινωνίας ἢ τῆς πολιτείας ἐκείνης, ὅτι
στερεῖται αὕτη τῆς εὐκαιρίας τοῦ νὰ σωθῇ διὰ
μεγάλου τινὸς καὶ στιβαροῦ βραχίονος, διότι
οὔτε ἀνὴρ μεγαλεπήβολος ἐν αὐτῇ ὑπάρχει,
δυναμέως διὰ τῆς ἰσχύος νὰ ρυθμίσῃ αὐτὴν
ὅπωςδῆποτε, οὔτε τὰ δύο μέγала τῆς ἐξου-
σίας μέσα, τὰ χρήματα καὶ ἡ καλῶς διοργανω-
μένη δημοσία δύναμις, εὐρίσκονται. Ἀπόγνω-
σις οὕτω πανταχόθεν παρὸν ἐλπεινὸν, καὶ οὐδε-
μία ἐλπίς λογικῶς προβλεπομένου καλῆτερου
μέλλοντος.

Δούλη λοιπὸν εἶναι ἡ κοινωνία ἢ ἡ πολιτεία
ἐκείνη· δούλη τῶν αἰσχροτέρων παθῶν, δούλη
τῆς ἐσχάτης διαφθορᾶς, δούλη τῆς εἰδεχθεστέ-
ρας φαυλοκρατίας. Δούλη εἶναι, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ
ἐλευθερωθῇ, νὰ βελτιωθῇ, νὰ εὐδαιμονήσῃ. Πῶς,
πόθεν, ποῖος ἔσται ὁ ἐλευθερωτής; Καὶ ἰδοὺ
τότε ὁ Σωτὴρ Ἰησοῦς κραυγάζει· «Ἡ ἀλήθεια
»ἐλευθερώσει ὑμᾶς». Ἀνθρώποι δυστυχεῖς καὶ
πάσχοντες, οὐδεμίαν ἄλλην ἔχετε ἐλπίδα εἰ μὴ
τὴν τῆς ἀληθείας. Ἐλθετε εἰς τὴν ἀλήθειαν,
καὶ ἡ ἀλήθεια μόνη δύναται νὰ σᾶς σώσῃ. Πρὸς
σωτηρίαν ἀπαιτεῖται σύμπραξις, πρὸς σύμπρα-
ξιν ὁμοφροσύνη, πρὸς ὁμοφροσύνην συνάντησις
ἐφ' ἑνὸς τινος σημείου. Τὸ δὲ σημεῖον τοῦτο οὐ-
δὲν ἄλλο δύναται νὰ ᾖναι εἰ μὴ ἡ ἀλήθεια· διότι
μόνη ἡ ἀλήθεια εἶναι μία πρὸς πάντας, καὶ μόνη
πρὸς πάντας γνωστὴ. Τὰ ψεῦδη εἶναι ἄπειρα, ποι-
κίλα, ἀπατηλά. Ἄλλο τὸ ψεῦδος τοῦ ἐνός, ἄλλο
τὸ τοῦ ἐτέρου. Καὶ ὅταν ὁ εἷς θέλῃ νὰ ὑπερι-
σχῇ τὸ ἴδιον ψεῦδος, διατί καὶ ὁ ἄλλος δὲν
θέλει ἀπαιτῆσαι ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ψεύδους τὸ αὐ-
τὸ καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως; Καὶ τότε πῶς θέλετε
συνεννοηθῆ, καὶ συνεννοούμενοι πῶς θέλετε συμ-
φωνῆσαι; Ἄρα ἐν μόνῃ τῇ ἀληθείᾳ δύνανται
οἱ πάσχοντες ἐκεῖνοι νὰ συναντηθῶσι· συναντώ-
μενοι δὲ θέλουσιν εὐχερῶς εὐρεῖ ὡς πρῶτην καὶ
παισιφανῇ ἀλήθειαν, ὅτι τὸ ψεῦδος καὶ ἡ φαυ-
λότης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προαγάγῃ τὰ κοι-
νὰ, καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὅποια θεωροῦνται
καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ. Πῶς εἶναι δυνατόν,
ὅ,τι κατ' ἴδαν εἶναι ἄτιμον, νὰ μὴν ᾖναι καὶ
δημοσίως ἄτιμον; Εἰπέ μοι, καλέ μου γείτον,

θέλουσι τότε ἐρωτήσῃ ἀλλήλους οἱ ἀφελεῖς ἐκεῖ-
νοι τοῦ Εὐαγγελίου μαθηταί, συγκαλούμενοι εἰς
σύσκεψιν ὑπὸ τῆς προσκλήσεως τοῦ Σωτῆρος,
ἐμπιστεύεσθαι τὰ ἰδιωτικά σου εἰς κακοὺς, συν-
τροφεύεις μὲ φαύλους, παραγγέλλεις τι εἰς ἀν-
θρώπους ἀκαθάρτους ἔχοντας τὰς χεῖρας; Οὐ-
χὶ βεβαίως. Διατί λοιπὸν πράττετε ταῦτα εἰς τὰ
δημόσια; Ἐφθασαν νὰ σοὶ παραστήσωσιν ὅτι
ἄλλα εἶναι τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ τῶν ἰδιωτικῶν
σχέσεων, καὶ ἄλλα τὰ τῶν δημοσίων; Σοὶ παρέ-
στησαν πράγματα ψευδῇ ἐπ' ἀνελθε εἰς τὴν ἀλή-
θειαν. Σ' ἔκαμαν νὰ πεισθῇς ὅτι ἡ χρῆσις τῆς
διαφθορᾶς, ὅτι ἡ διὰ τῆς αἰσχροκερδείας προσέλ-
κυσις τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἐπιδεξιότης, ἱκανό-
της, δυναμένη καὶ καλὸν νὰ κατορθώσῃ; Σὲ
ἠπάτησαν ἀπάτην οἰκτρὰν· εἶδες καὶ εἶδαμεν
ποῦ κατηντήσαμεν. Ἄς ζητήσωμεν νὰ σωθῶμεν
διὰ τῆς ἀληθείας. Ἄς ἀρχίσωμεν καλοῦντες
τὴν σκῆπην σκῆπην καὶ τὰ σῦκα σῦκα. Ἄς ἀ-
γαπήσωμεν τὴν ἡθικὴν, ἵνα ἔχωμεν τὴν πρὸς
ἀλλήλους πίστιν καὶ ὑπόληψιν. Ἄς ἀγαπή-
σωμεν τὴν δικαιοσύνην, διότι μόνῃ ἡ δικαιοσύ-
νη συμβιβάζει, μόνῃ συνδιαλλάττει, μόνῃ δια-
τηρεῖ τὸν κοινωνικὸν δεσμόν. Ἄς δώσωμεν ὅλοι
ὁμοῦ ἰσχὺν εἰς τοὺς νόμους, διότι ἐν τῇ ἰσχύϊ
ταύτῃ ἔγκειται τὸ κοινὸν ἡμῶν συμφέρον καὶ ἡ
ἑνωσις. Ἄς ἀρεσκώμεθα βλέποντες τὰ κοινὰ
διοικούμενα ὑπὸ τῶν ἀρίστων, διότι πάντοτε
καὶ ἐν πᾶσι τῶν ἀρίστων ἡ βοήθεια μᾶς ὠφελεῖ·
τοῦ ἀρίστου ἱατροῦ ὅταν νοσῶμεν· τοῦ ἀρίστου
διδασκάλου ὅταν διδασκώμεθα· τοῦ ἀρίστου
πλοιάρχου ὅταν ναυτιλλώμεθα. Ἄλλως ζημιού-
μεθα ἀσυγκρίτως περισσότερον, παρ' ὅσον ἠθέ-
λαμεν ζημιωθῇ ὀλιγορούμενος τῶν ἀρίστων ἐν
τοῖς ἰδιωτικοῖς. Ταῦτα ἀπαιτεῖ ἡ ἀλήθεια, καὶ
ταῦτα πρέπει ν' ἀκολουθήσωμεν.

Ἐρωτῶμεν ἐνταῦθα· Εἶναι κἀνεῖς ὅστις ἀμ-
φιβάλλει περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς θείας ὑποσχέ-
σεως; εἶναι κἀνεῖς ὅστις διστάζει ὅτι ἡ ἀλή-
θεια δὲν θέλει ἐλευθερώσει, δὲν θέλει σώσει τὴν
πολιτείαν ἐκείνην, τὴν πάσχουσαν ἐκείνην κοι-
νωνίαν, ὅταν εἰς αὐτὴν καταφύγῃ, καὶ ὅταν ἐμ-
μείνῃ ἐν αὐτῇ! Ἄλλὰ διατί, ἥθελέ τις εἰπεῖ,
ἀλλὰ διατί λοιπὸν δὲν σώζονται πάντοτε, διατί
δὲν βελτιοῦνται εὐκόλως αἱ κοινωνίαι; Ἡ ἐν-
στασις βεβαίως δὲν ἀποτείνεται κατὰ τῆς ἀλη-
θείας τοῦ Εὐαγγελίου, διότι ποτὲ δὲν θέλει ἀ-
ποδεχθῇ ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν ἠδυνήθη νὰ θερα-
πεύσῃ ἡ ἐνστασις βεβαίως μόνον ὅ,τι δυστυ-
χῶς γνωρίζομεν, ὅτι δὲν γίνεται χρῆσις τῆς θε-
ραπείας· ὅτι ἀπομακρυνόμεθα θέλοντες τῆς ἀ-
ληθείας· ὅτι δὲν συμφωνοῦσιν οἱ ἄνθρωποι εὐ-
κόλως καὶ διαμιᾶς. Καὶ οὕτως ἡ φαυλοκρατία,
τὸ δέλεαρ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, καὶ τὸ ὀ-
λισθηρὸν κεκλιμένον πεδῖον τῆς διαφθορᾶς, ἐκ-
τελοῦσι τὸ ἔργον αὐτῶν ἀκωλύτως. Ἐν τι μέ-
νει πάντοτε ἀναντιρρήτον, ὅτι ἐν τοιαύτῃ

περιστάσει ἡ ἀλήθεια πάντοτε σώζει· καθὼς
καὶ ἄλλο τι ἀκόμη, ὡς ἀδιστακτικῶς περὶ θόμ-
θα, ὅτι ἡ κοινωνία ἢ πολιτεία ἐκείνη δὲν σώ-
ζεται, ἢ, ἂν σωθῇ, θέλει σωθῇ μόνον διὰ τῆς
ἀληθείας.

Ἄλλ' ἐν τούτοις, καὶ ἂν δὲν θελήσωμεν νὰ
παραδεχθῶμεν ὅτι μεγάλη ὁμὰς ἀνθρώπων, ἢ
κοινωνία ὁλόκληρος, ἥθελε διαμιᾶς μεταβληθῇ,
καὶ ὑψώσει, οὕτως εἰπεῖν, τὴν τῆς ἀληθείας
σημαίαν, μήπως διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν ἀτό-
μων, καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἔξεων καὶ παραδειγ-
ματισμοῦ, ἡ κοινωνία δὲν θέλει τελευταῖον ὠφε-
ληθῇ καὶ ρυθμιζομένη εὐδαιμονήσῃ; Ποῖα τέλος
πάντων ἡ ὠφέλεια τοῦ ψεύδους καὶ ποῖος ὁ ἐκ
τῆς ἀληθείας κίνδυνος; Πανταχοῦ ἀκούομεν ὅτι
ὁ χρηστὸς καὶ φιλαλήθης ἄνθρωπος κινδυνεύει
νὰ γείνη ὕμνα καὶ βορὰ τοῦ ψεύδους, τῆς δια-
φθορᾶς, τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐν γένει ἡ
βεβαίως αὕτη ἔχει τι ἀληθές· ἀλλ' ἂς προσέ-
ξωμεν μήπως διὰ τῆς γενικότητος καὶ τῆς ὑπερ-
βολῆς ἐπέρχεται τῶν ἰδεῶν σύγχυσις. Οὔτε ἡ
κακοπραγία τῆς ἀρετῆς, οὔτε ἡ εὐπραγία τῆς
κακίας εἶναι μερίδες διακεκριμέναι, ὅσον συνή-
θως παριστάνονται, ἔστω καὶ ἐν τῷ μέσῳ φαύ-
λης καὶ κακορρύθμου κοινωνίας. «Παλαίειν καὶ
»πάσχειν», ἔλεγεν ὁ Ῥουσσώ, «ἰδοὺ ἡ τύχη τοῦ
»ἐναρέτου ἀνδρὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· ἀδικεῖν
»καὶ πάσχειν, ἰδοὺ ἡ τοῦ κακοῦ τύχη». Καὶ ἂν
διὰ τῆς ἀληθείας, καθὼς καὶ διὰ πάσης ἄλλης
ἀρετῆς δὲν πρόπη τις νὰ περιμένῃ ἐν τῷ βίῳ
τούτῳ πλήρη τὴν εἰς αὐτὸν ὀφειλομένην ἀμοι-
βὴν, δὲν βλέπομεν, ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ βίῳ, οὔτε
τόσον μεγάλας οὔτε τόσον σταθερὰς τὰς ἐκ τοῦ
ψεύδους ὠφελείας.

Καὶ βεβαίως, ὅσον ἂν ᾖναι διεστραμμένη ἡ
κοινωνία, ὁ ψευδόμενος ἄνθρωπος εὐρίσκει πάν-
τοτε ἀποστροφὴν καὶ δυσπιστίαν, ὥστε καὶ λέ-
γων τὴν ἀλήθειαν δὲν πιστεύεται. Ἀπὸ τοῦ περὶ
ποιμενόπαιδος καὶ λύκου αἰσωπείου μύθου, ὅστις
εἶναι ἡ ἀπλουστέρως τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως
ἐκφρασις, μέχρι τοῦ νομικοῦ ἀξιώματος· «De-
»mel mendax, semper mendax», ὅπερ εἶναι
ἡ διὰ τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τὸ τελειότερον ἀποκτη-
θεῖσα τῶν ἀνθρωπίνων ἡθῶν γνώσις, μία καὶ ἡ
αὕτη ἐπικρατεῖ σταθερὰ ἰδέα περὶ τῆς φυσικῆς
τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ψεῦδος ἀποστροφῆς. Καὶ
ἂν ἡ τιμωρία καὶ ἡ ἀποσώφισις τοῦ εἰδεχθοῦς
τούτου ἐλαττώματος δὲν ἐπέρχωνται πλήρεις,
αἰτία εἶναι, λυπηρὸν νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν, ἡ ἐκ-
φρασις τῶν κοινῶν κατάστασις, καὶ ἡ
ἐπικρατοῦσα ὁλοθρία ἰδέα περὶ τῆς ἐπιτυχίας
τοῦ ψεύδους, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου εἰδους δια-
φθορᾶς, εἰς τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ προαγωγὴν·
διότι ἐν τῶν μεγαλητέρων τῆς ἐκφρασίσεως ταύ-
της κακῶν εἶναι ὅτι δεινολογεῖ, μεγαλολογεῖ,
ὑπερβολικεύεται αὕτη ἑαυτὴν, καὶ ἐπομένως
θεωρεῖ τὸν φίλον τῆς ἀληθείας ἄνθρωπον ὡς ἐξ-

νον καὶ ἀλλότριον τῆς κοινωνίας· ὡς ἄξιον μὲν
σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως, ἀλλ' ἀνεπιτήδειον εἰς
τὴν διοίκησιν τῆς κοινωνίας ταύτης, τῆς ὁποίας
ἄλλοι εἶναι οἱ γνωρίζοντες τὸν σφυγμὸν, καὶ τὰ
μέσα δι' ὧν διεσθύνεται καὶ κυβερνᾶται. Ἄλ-
λος ἐνταῦθα ἐλπεινὸς σχηματίζεται πλημμελὴς
κύκλος, πρὸς ἀποκρίσεως τῆς διαφθορᾶς ἐκ τῆς πε-
ποιθήσεως περὶ τῆς διαφθορᾶς, καὶ γεννωμένης
τῆς περὶ διαφθορᾶς πεποιθήσεως ἐκ τῆς προαγω-
γῆς αὐτῆς τῆς διαφθορᾶς. Ἀπορὸν λοιπὸν δὲν
εἶναι ἂν τὸ ψεῦδος, ἔδραν ἔχον τοιαύτην μεγά-
λην δεξαμενὴν, πιτυλίξεται καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς
τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, καὶ μολύνῃ αὐτὰς διὰ τοῦ
ἰδίου βορβοῦρου.

Ἄλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τῶν κοινῶν,
καὶ τὰ τῆς θάττον ἢ βράδιον ἐπερχομένης τι-
μωρίας τῶν κακῶν, ποῖον ἐν τούτοις εἶναι τὸ
χρέος τοῦ τιμίου ἀνδρὸς, τοῦ χρηστοῦ πολίτου,
τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ; Ὡ! βεβαίως, δὲν ἔ-
χει εἰ μὴ νὰ περιχαρᾶσθῃ ἐντὸς τοῦ ἀσύλου τῆς
ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως, καὶ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι πᾶν
εἶδος κατήκοντος, πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς ἑαυτὸν,
πρὸς τὸν πλησίον, ἡ ἀξία αὐτοῦ, ἡ τιμὴ του, ὑ-
παγορεύουσιν εἰς αὐτὸν τὸ πρὸς τὴν ἱεράν ἀλή-
θειαν σέβας. Ἄς ἐνθυμηθῇ ὅτι, καθὼς ἡ θρη-
σκεία, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἄλλους καθηκόντων, δια-
γράφει καθήκοντα πρὸς τὸν χριστιανόν, καὶ λέ-
γει πρὸς αὐτόν· Ἀνεξαρτήτως τῶν ὅσα ὀφείλεις
πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τοὺς ὁμοίους σου, ἐνθυ-
μοῦ καὶ ὅ,τι ὀφείλεις πρὸς σεαυτόν. Μὴ ἐξευτε-
λίζεσαι, μὴ περιφρονῇς καὶ ἄξιον καθιστᾷς περι-
φρονήσεως τὸν ἑαυτόν σου. Γνώριζε ὅτι εἶσαι
ναὸς Θεοῦ· καὶ λοιπὸν τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ μὴ μο-
λύνης. Οὕτω καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, ἐν τε
τῷ ἰδιωτικῷ καὶ τῷ δημοσίῳ βίῳ, ὁ ἄνθρωπος
ὀφείλει, ὅταν δὲν δύναται νὰ διορθώσῃ τοὺς ἄλ-
λους, νὰ φυλάττῃ τοῦλάχιστον ἀκηλίδωτον ἑαυ-
τόν. Ἄς ἐμμένῃ ἐν τῇ ἀληθείᾳ· ἂς μὴ μολύν-
ται ποτὲ διὰ τοῦ ψεύδους· ἂς ἔχῃ τὴν γλυκεῖαν
καὶ ὑψηλὴν εὐχαρίστησιν τῆς συνειδήσεώς του,
καὶ ἂς πιστεύῃ ὅτι ἐκτὸς τῶν ἡθικῶν καὶ πνευ-
ματικῶν αὐτοῦ συμφερόντων, καὶ τὰ λοιπὰ κα-
λῶς ἐννοούμενα αὐτοῦ συμφέροντα θέλουσι προα-
χθῇ, διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Ὑψίστου, καλῶς καὶ
ἐντίμως.

Ναί· μὴν ἀμφιβάλῃς ποσῶς, φίλε ἀναγνώστη,
ὅτι, φορὸν τὸν σεβαστόν, τὸν ἱερόν, τὸν ἀνε-
πίληπτον τῆς ἀληθείας χιτῶνα, μένεις ἀπρα-
βίαστος, διατελεῖς ἀπρόσβλητος ἐκ τῶν βλαβῶν
τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς κακίας. Ἀνακάλει προθύ-
μως εἰς τὴν μνήμην σου τὸ παρελθόν σου, καὶ,
εἰ μὲν ἡτύχησας νὰ διαμείνης πάντοτε ἐν τῇ
ἀληθείᾳ, ἐνθυμοῦ χαίρων καὶ τὴν ἐνδόμυχον εὐ-
χαρίστησιν σου διότι δὲν ὠλισθήσας, καὶ τὴν
πίστιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ.
Εἰ δὲ δυστυχῶς παρεξέστράπης, καὶ ἀνθρώπινον
τὸ ἀμαρτάνειν, ἐνθυμοῦ καὶ τότε πρὸς διόρθω-

σιν και την οποίαν υπέστης συνειδότης τύψιν, και των ανθρώπων την δυσπιστίαν, και τον εκ του Θεού φόβον. Λόγισαι δὲ τί ἐκέρδηςας ψευδόμενος, και εἰμεθα βέβαιον ὅτι, ἂν δὲν ἐφθασας εἰς τὸ ἄκρον τῆς διαφθορᾶς και τῆς πεπωρωμένης συνειδήσεως, ὅπερ δὲν πιστεύομεν, διότι δὲν υποθέτομεν ὅτι ἄνθρωπος τοιοῦτος λαμβάνει καὶ εἰς χεῖρας τὸ παρὸν τεῦχος και ἀναγινώσκει μετὰ τῶν γραμμῶν τούτων διατριβὴν ἐπιγραφὴν φέρουσαν τὴν ἀλήθειαν, εἰμεθα βέβαιον, λέγομεν, ὅτι δὲν θέλεις οὐτ' ἐπ' ὀλίγον ἀπατηθῇ συνειδῶς ἢ ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἀληθῶς ἐξημιώθης, ἢ ὅτι ἐκ τοῦ ψεύδους ὠφελήθης ἀληθῶς. ὥστε και ἐκ τῆς ἐπιτυχίας και ἐκ τῆς ἀποτυχίας ἔχεις ἐν τῇ συνειδήσει σου τὴν ἀπόδειξιν.

Ἐκτὸς ὅμως τούτων, δὴ τινὰ ὀφείλουσιν οἱ τίμιοι ἄνθρωποι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Πρῶτον, νὰ ἀποστρέφονται πάντοτε και ἐν παντί τὸ ψεῦδος, και νὰ μὴν ἀρέσκονται δεικνύοντες οἰανδήποτε πρὸς τοὺς ψεύστας συγκατάβατιν. Καὶ δεύτερον, νὰ φροντίζωσιν ἐπιμελῶς και ἀνεκδοτῶς ὥστε ἡ ἀποστροφή αὐτὴ νὰ ἐμπνέται εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν παιδίων ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας. Καὶ γονεῖς και τροφοὶ και διδάσκαλοι πρέπει νὰ ἔχωσι πάντοτε κατὰ νοῦν ὅτι οὐδὲν ἐλάττωμα εἰσδύει τόσον ὑπούλως και κατὰ μικρὸν εἰς τὰ ἀνθρώπινα ἦθη, ὅσον ἡ ἀπεχθεστάτη τοῦ ψεύδους ἐξίς. Ἄν περιμένωσιν οὗτοι νὰ διακρίνωσι πρότερον τὸ ἀθῶον λεγόμενον ψεῦδος ἐκ τοῦ βλαβεροῦ, και ἔπειτα τὸ μὲν νὰ τιμωρήσωσι, τὸ δὲ νὰ παραβλέψωσιν, ἡ ἀθῶα φύσις ἐδηλητηριάσθη, ἡ ἐξίς ἐσχηματίσθη, τὸ κακὸν ἐρριζώθη. Οὐδὲν εἶδους ψεῦδος δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπεται ἰδίως εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν, οὐδ' ὑπάρχει περίπτωσις καθ' ἣν ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀνατροφῆς ὀφείλει, ὅσον κατὰ ταύτην, νὰ ἐξασκήσῃ περὶ τὴν εὐστοχίαν τῶν ἀμοιβῶν και τῶν ποινῶν, τὰ εὐφύστερα αὐτῆς μέσα.

Μένει ἔτι νὰ ἐξετάσωμεν ἂν δὲν ἔχῃ και περιστάσεις καθ' αἷς ἐπιτρέπεται ἡ δικαιολογία τὸ ψεῦδος, και τί πρέπει περὶ τῶν τοιούτων νὰ φρονήσωμεν. Βεβαίως, δὲν δύναται τις ἀπολύτως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αἱ περιπτώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου και τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων δὲν καθιστῶσιν ἐνίοτε ἀναγκαῖον ἐπωφελεῖς τὸ ψεῦδος, και συχνότερον ἀκόμη τὴν τῆς ἀληθείας πρόσκαιρον ἢ διαρκῆ ἀποσιώπησιν. Ἀλλὰ, κατὰ πάσας τὰς περιστάσεις ταύτας, εἶναι τόσον εὐκόλον νὰ διακρίνῃ τις τὴν ὑπαγόρευσιν τοῦ καθήκοντος, εἶναι τόσον προφανές ὅτι οὐδὲν συμφέρον ἴδιον κινεῖ τὸν ἀποκρύπτοντα τὴν ἀλήθειαν, και τόσον αὐταπόδεικτον τὸ κοινὸν ἢ τὸ τοῦ πρὸς ὃν ἀποκρύπτεται συμφέρον, ὥστε κρίνομεν περιττὸν νὰ λεπτολογήσωμεν περὶ τῶν περιστάσεων τούτων. Περὶ τούτων ἐπεκράτησαν και παρὰ τοῖς προγόνους ἡμῶν ἰδέαι τινές, καθ' αἷς τὸ ψεῦδος φαίνεται ἐνίοτε ἐπιτετραμμένον. Οὐ-

τω, παραδείγματος χάριν, εὐρίσκομεν τὸ τοῦ Σοφοκλέους:

«Καλὸν μὲν οὖν οὐκ ἔστι τὰ ψευδῆ λέγειν»
«ὅτι δ' ὄλεθρον δεινὸν ἀληθεῖ ἄγει,
«συγγνωστὸν εἶπεν ἔστι και τὸ μὴ καλόν».

Και τὸ σωζόμενον τοῦ Μενάνδρου:

«Κρεῖττον δ' ἐλέσθαι ψεῦδος ἢ ἀληθὲς κακόν».

Και τὸ τοῦ Πεισάνδρου:

«Οὐ νέμεσις και ψεῦδος ὑπὲρ ψυχῆς ἀγορεύειν».

Ὁ σοφώτατος ὅμως Πλάτων δὲν νομίζει ἀκίνδυνον νὰ λαλήσῃ περὶ τούτου ἀορίστως. Κατ' αὐτὸν, ἵνα ἐπιτραπῇ εἰς τινὰ νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ψεῦδος, πρέπει οὗτος νὰ ἦναι ἐπιστήμων. Ἡ ἰδέα εἶναι εὐφυῆς και ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς γόνιμος πολλῶν ἐπωφελῶν συμπερασμάτων. Καθὼς ὁ ἱατρός, λέγει, μόνον διότι ἐπίσταται, γνωρίζει πότε πρέπει νὰ τέμνῃ, νὰ καίῃ, νὰ ἰσχυαίνῃ· καθὼς ὁ γεωργός, ἐπιστάμενος, ἤξεύρει πότε πρέπει νὰ σκάπτῃ, νὰ ἀροτριᾷ, νὰ φυτεύῃ· οὕτω μόνος ὁ ἐπιστάμενος κατανοεῖ πότε ψευδόμενος δύναται νὰ ὠφελήσῃ. Ποῖον πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἐνταῦθα ὡς ἐπιστάμενον; Οὐχὶ βεβαίως τὸν ἰδιοτελῆ και ἐπιτήδειον ῥαδιοῦργον, διότι περὶ αὐτοῦ ὑπάρχει, οὐχὶ ἀμφιβολία, ἀλλὰ βεβαίως ὅτι ψεύδεται πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ὁ ἐπιστάμενος πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν γενικὴν πεποίθησιν ὅτι εἶναι ἀνεπίδεκτος ἰδιοτελοῦς ψεύδους. Τί ἡθέλαμεν εἰπεῖ, παραδείγματος χάριν, περὶ ἱατροῦ, περὶ οὗ ἤθελεν ὑπάρχει μὲν πίστις ὅτι γνωρίζει καλῶς τὴν ἐπιστήμην του, ὑπάρχει δὲ και ὑπόνοια ὅτι ἐναγὲς συμφέρον τὸν παρακινεῖ νὰ ἐπιβουλευθῇ τὴν ζωὴν τοῦ ἱατρουμένου παρ' αὐτοῦ; Ἡθέλαμεν και τότε τῷ ἐπιτρέψῃ τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς και τοῦ σιδήρου; Οὐχὶ, βεβαίως. Ἄρα ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ ὅτι ἐπιστήμη σημαίνει, ὁμοῦ μετὰ τῆς γνώσεως, και τὴν ἀρετὴν, τὴν ἄκραν ἀρετὴν, τὴν ἀνεπίληπτον και πάσης ὑποψίας ἀνωτέραν ἀρετὴν. Μόνον ὁ τοιοῦτος ὀνητὸς, ὑπὲρ τῆς εἰλικρινείας και ἀδόλου πίστεως τοῦ ὁποῖου οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὑπόνοια, αὐτὸς και μόνος ἢ μὴ δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ἐν ὧρα δεούσῃ ἀθῶον ψεῦδος πρὸς σωτηρίαν και ἐκ βεβαίων κακῶν ἀπαλλαγὴν, και μεγάλων ἀγαθῶν πρόσκτησιν. Ἀλλὰ τότε, τόσον δὲν ἐλάττεται ἡ ὑπόληψις αὐτοῦ, ὥστε, και μετὰ τὸ ψεῦδος ἐκεῖνο, πάλιν ἀναγνωρίζεται γενικῶς και ἀδιστακτικῶς ὡς λάτρης γνήσιος τῆς ἀληθείας, και παντὸς δολίου ψεύδους ἀνεπίδεκτος.

Ἀλλ' αἷς ἀφήσωμεν τὰ ἔκτακτα ταῦτα, ἅπερ δὲν ὑπόκεινται εἰς μεγάλην προηγουμένην ἐρευναν, και αἷς ἐπανέλθωμεν εἰς ἀλήθειαν ἐναργεστάτην και αὐταπόδεικτον. Διὰ τοῦ ψεύδους δὲν προάγεται τις ἰδιωτικῶς διὰ τοῦ ψεύδους δὲν εὐδοκίμει πολιτεία. Ἐχέεις ἀκόμη περὶ τούτου, ἀναγνώστα, ἀμφιβολίαν; Ἐρευνήσον τὴν συνέθησιν σου, ἐξέτασον τὰς γνώσεις σου, ἐρώτησον αὐτάς σου τὰς αἰσθήσεις. Εὐτυχεῖς ἀνέκων εἰς

καλῶς ἐρρυθμισμένην κοινωνίαν, εἰς πολιτείαν εὐνομουμένην; Πρόσεξον εἰς ὅλον αὐτῆς τὸν μηχανισμόν, και πνυχτοῦ θέλεις εὐρεῖ τὴν ἀλήθειαν. Ἀλήθειαν εἰς τὴν διοίκησιν, ἀλήθειαν εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἀλήθειαν εἰς τὴν νομοθεσίαν, ἀλήθειαν πανταχοῦ. Ὅσοι τελειότερον εἶναι πολιτεία τις ὁργανωμένη, τόσῳ βλέπεις ἐν παντί, και κοινοῖς και ἰδιοῖς, τὴν ἀγάπην και τὸ σέβας τῆς ἀληθείας. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ψεῦδος εἶναι τὸ χειρότερον συστατικὸν οἰασθήποτε τάξεως ἀνθρώπου. Ὁ ψεύστης ἄνθρωπος περιφρονεῖται και ἀποφεύγεται ὡς ὁ κλέπτης. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι πρώτη πάντων βαδίζει τὴν ὁδὸν ταύτην ἡ νῦν εὐκλεῶς βασιλεύουσα Βικτωρία, περὶ ἧς διηγούνται ὅτι τοσαύτην τρέφει πρὸς τὸ ψεῦδος ἀπέχθειαν, ὥστε πάντες οἱ περὶ αὐτὴν και πάντες οἱ λαλοῦντες μετ' αὐτῆς, τρέμουσι μήπως ἐξ ἀπροσεξίας ἀναφέρωσιν τι πρὸς τὴν Α. Μ. ὅπερ δὲν εἶναι ἐντελῶς σύμφωνον πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Ὑπὲρ τῆς, καταληφθεῖς ψευδόμενος, δὲν ἤθελε ποτὲ πλέον ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῆς ἀνάσσης. Ἄν δυστυχῆς ἀποτελῶν μέρος κοινωνίας καχεκτικῆς, πολιτείας κακονομουμένης, σκεπτόμενος θέλεις εὐρεῖ κατ' ὀλίγον ὅτι ῥιζικὴ τῶν κακῶν ἀφορμὴ εἶναι ἡ ἑλλειψὶς τῆς ἀληθείας, εἶναι ἐν παντί και κατὰ πάντα τὸ ψεῦδος.

Τὰ πάντα λοιπὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Δὲν ὑπάρχει γενναῖον αἶσθημα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, ὅπερ δὲν ἀποκρίνεται εἰς τὴν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀφοσίωσιν. Δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ χορδὴ εὐγενῆς, ἥτις δὲν ἀντηχεῖ εἰς τὸ σεπτὸν τῆς ἀληθείας ὄνομα. Ὑφ' ὅλας, χρηστὲ ἄνθρωπε, τὰς ἐπόψεις και καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις τοῦ βίου σου, ὀφείλεις σεαυτὸν εἰς τὴν ἀλήθειαν. Εἶσαι χριστιανὸς εὐσεβὴς και ἀνυπόκριτος; Ἀπεριόριστον πρέπει νὰ ἦναι τὸ σέβας σου πρὸς τὴν ἀρετὴν ταύτην, εἰς μαρτυρίαν τῆς ὁποίας ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν ὅτι ἐγεννήθη και ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον. Εἶσαι ἐπιστήμων και πολυμαθής; Πρόχειρα ἔχεις τὰ μέσα ἵνα πεισθῇς περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀληθείας· τὴν ἀλήθειαν ζητεῖς ἐν ταῖς ἐπιστημονικαῖς σου ἐρεῦναις· ἀλήθεια εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ἀλήθεια ἡ φύσις τῶν ὄντων, και ὁ λόγος τῶν ὄντων. Εἶσαι πολιτικὸς και ἐν πολιτικοῖς ζητεῖς νὰ διαπρέψῃς; Γινώριζε ὅτι διὰ τῆς ἀληθείας κυβερνῶνται τὰ κράτη, και ἡ ἀλήθεια μόνη ὑφοῖ και δοξάζει τοὺς πολιτικούς ἀνδράς. Εἶσαι λάτρης τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀληθινῆς και σώφρονος ἐλευθερίας; Μὴ λησμονήσῃς τὸ τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ· «Ἐλευθέρου ἀνδρὸς τάληθ' ἴσθι λέγειν». Εἶσαι φίλος τῆς τάξεως και τῆς ἀταράχου εὐνομίας; Πίστευε ὅτι δὲν ὑπάρχει δημοσία τάξις ἄνευ ἠθικῆς, οὔτε ἠθικὴ ἄνευ ἀληθείας. Περιορίζεσαι εἰς τὸν ἀφανέστερον μὲν, εὐδαιμονέστερον δ' ἐν πολλοῖς κύκλον τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου; εὐ-

χαριστεῖσαι θηρεύων τὴν ἀπλὴν ὑπόληψιν τοῦ ἀγαθοῦ και τιμίου ἀνδρὸς, ἐπιτηρῶν τὴν ἀνατροφὴν και εὐδαιμονίαν τῶν φιλτάτων τέκνων σου και ἐπιθυμῶν ν' ἀφῆσῃς ἐντιμον εἰς αὐτὰ κληρονομίαν, ἀνεπίληπτον ὄνομα; Μὴ παύης ἔχων κατὰ νοῦν ὅτι πρώτη βάσις τῆς καλῆς ὑπολήψεως εἶναι ἡ ἀλήθεια, πρῶτον παραδείγμα καλῆς ἀνατροφῆς εἶναι τὸ παραδείγμα τῆς φιλαληθείας σου, πρῶτον τιμαλφὸς εἰς τὰ τέκνα σου κληρονομήματα εἶναι ἡ κοινὴ μαρτυρία ὅτι ὁ πατὴρ αὐτῶν οὐδέποτε ἐφάνη τῆς ἀληθείας προδότῃ.

Τὴν ἀλήθειαν λοιπὸν ἀγάπα και λάτρευε ἀκαταπαύστως· τὴν ἀλήθειαν ἔχε πάντοτε προσφιλεῖς μέλημα, τὴν ἀλήθειαν ἐφοδίων ἀσφαλῆς τοῦ βίου σου κατὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ περιπετείας. Καὶ ὅταν ὁ Ὑψίστος εὐδοκήσῃ νὰ σὲ καλέσῃ πρὸς ἑαυτὸν, τελευταῖαν ἔχε παρηγορίαν ὅτι δὲν ἐγκατέλειπες ποτὲ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀληθείας, και τελευταῖαν ἐλπίδα ὅτι ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Σωτῆρος· «Ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» θέλει ἐφαρμοσθῇ και ἐπὶ τῆς τύχης τῆς ψυχῆς σου.

Ε. Α. ΣΙΜΟΣ.

ΧΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΙΑΚΟΠΑΣ

(Ὁμιλία τοῦ Ἐδ. Λαβουλαί, γενομένη ἐν τινι ἐκπαίδευτηρίῳ τῶν Βερσαλλιῶν κατὰ τὴν διανομήν τῶν βραβείων.)

Τὸ θέμα τῆς παρουσίας ὁμιλίας μου ἐξελεξάμεν μὴ ἀποβλέψας εἰς τοὺς γονεῖς, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς, μικροὶ μου φίλοι. Ἐσκέφθην ὅτι πάντοτε, και εἰς τελευτὰς οἷα ἡ προκειμένη, ἐκφωνοῦσι λόγους ἀπευθυνομένους εἰς τοὺς μεγάλους τὴν ἡλικίαν, οὐδέποτε δὲ εἰς τὰ παῖδια, τὰ ὁποῖα μετ' εὐλόγου ἀνυπομονησίας ἀναμένουσι τὸ τέλος τῆς ἀγορεύσεως, διὰ νὰ λάβωσι τὰ βραβεῖα τῶν.

Θὰ ὁμιλήσω λοιπὸν πρὸς ὑμᾶς περὶ ἀντικειμένου λαμπροῦ και ὑπερμέτρου ἐνδιαφέροντος· περὶ τῆς χρήσεως τοῦ χρόνου κατὰ τὰς διακοπὰς· εἰς τί δύνασθε νὰ καταγίνεσθε κατὰ τὰς διακοπὰς. Πολὺ ὅμως φοβοῦμαι μὴ τις ἐξ ὑμῶν μὲ διακόψῃ, λέγων·

— Κύριε, ἂν ἀγαπᾶτε νὰ ὁμιλήσῃς περὶ σπουδαίων ἀντικειμένων, θὰ σὰς ἀκροασθῶμεν κατὰ τὸ σύνθημα· ἀλλὰ διὰ τὰς διακοπὰς δὲν ἔχομεν χρεῖαν τῶν συμβουλῶν σας· αἱ διακοπαὶ ἐγίναν διὰ νὰ διασκεδάζωμεν.

— Ἀλλὰ τί ἐννοεῖτε διασκεδάσιν;

— Διασκεδάσιν ἐννοοῦμεν, ἴσως θὰ μοὶ ἀπεκρίνοντό τινες τῶν τολμηροτέρων, νὰ μὴ κάμνω μὲν τίποτε.

— Ἀλήθεια; Δοκιμάσατε λοιπὸν και θὰ ἴδῃτε ὅτι εἶναι πολὺ δυσκολώτερον παρ' ὅσον φαντάζεσθε νὰ διέλθῃτε εὐχαρίστως τὰς διακοπὰς, ὅταν δὲν ἔχετε σπουδάσει ἐπισταμένως ποῖα τὰ ἀσφαλέστερα μέσα διασκεδάσεως.

1 Εὐαγγ. Κηρύτ.

Ἄγνοῦ ὅποια τινὰ εἶναι τὰ σημερινὰ παιδία, γνωρίζω ὅμως ὅποια ἦσαν τὰ παιδία τοῦ καιροῦ μου.

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν διακοπῶν τὰ πάντα εἶχαν καλῶς. Τὰ παιδία τὰ ὅποια εἶχον λάβει βραβεῖα, τὰ ἐδείκνυντο εἰς τοὺς φίλους των, εἰς τοὺς συγγενεῖς των· τὰ ἀβράβευτα ἀπέφευγον τοὺς ἄλλους· καὶ ἠρέσκοντο εἰς τὰ παράμερα μέρη. Τὴν ἐπαύριον, καὶ τοὶ ἀποφασίσαντα νὰ ἐξυπνήσωσιν ἀργὰ διὰ νὰ ἀπολαύσωσι περισσότερον τὸν ὕπνον, ἐξύπνων ὅμως ἐνωρίς, διότι ἦσαν συνειθισμένα ἀπὸ τὸ ἐκπαιδευτήριον. Ἄν εἶχον κῆπον κατέβαινον εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἴδωσιν ἂν εἶχον ἀπιδέα αἱ ἀπιδεαὶ καὶ αἱ δαμασκηνεαὶ δαμασκηνά. Δὲν παρήρχετο ὅμως μία ὥρα καὶ ὁ κηπουρὸς, κατηγανακτισμένος ἀπὸ τὴν θρασύτην, τὴν ὁποίαν ἔχαμνον, ἔλεγε: Θεέ μου! πότε θὰ περάσουν αὐταὶ αἱ διακοπαί; Ἄν δὲν εἶχον κῆπον ἔμενον εἰς τὴν οἰκίαν των, καὶ ἐκεῖ ἐδασκάνιζον ἢ τὸν γάττον ἢ τὸν σκύλον, ἔσπαζον πάντοτε κατὰ τι καὶ ἡ μαγεύρισα ἀνέκραζε: Θεέ μου! Δὲν θὰ τελειώσουν λοιπὸν αὐταὶ αἱ διακοπαί; Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀφῆρουν τὸ πιλιδίων των, ἔλυον τὴν ζώνην των, ἔχασμῶντο καὶ ἀνεργῶνουν: Πόσον διεσκέδασα! Τί περίφημα διασκεδάζει κανεῖς! Ἐνίοτε ἡ μήτηρ ἔδιδε ἀγαθὴν τινα συμβουλήν: «Παιδί μου, δὲν πιάνεις τὸ βιβλίον σου νὰ μελετήσῃς ὀλίγον; — Ὡ, ὄχι, μητέρα, εἶναι διακοπαί! θὰ διασκεδάσω καὶ ἐγώ.» Καὶ τὴν ἐσπέραν πατήρ τε καὶ μήτηρ ἀνέκραζον: «Τί χάγια εἶναι αὐτά! Καταντᾷ πλέον τὸ πρᾶγμα ἀνυπόφορον! Αὐταὶ αἱ διακοπαὶ διαρκοῦν παραπολύ!»

Προφανῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ παιδία δὲν ἤξευρον νὰ διασκεδάζωσι. Τώρα ἤξεύρουσι; Πολὺ ἀμφιβάλλω. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ λόγοι μου δὲν θὰ ὦσι, πιστεύω, ἀνωφελεῖς. Ἀκροασθῆτέ με· θὰ σᾶς δείξω πῶς πρέπει νὰ κάμνῃτε διὰ νὰ μὴ σᾶς καταλαμβάνῃ ἀηδία.

Ἡ διασκεδᾶσις θεωρεῖται κοινῶς ἀπλούστατον πρᾶγμα. Οὐδαμῶς. Εἶναι διπλοῦν τι δὲν εἶναι αἰτία, εἶναι ἀποτέλεσμα. Διατί αἰσθανόμεθα εὐχαρίστησιν ὅταν τρώωμεν; διότι πεινώμεν· ὅταν πίνωμεν; διότι διψώμεν· ὅταν κοιμώμεθα; διότι νυστάζομεν. Διατί εἶναι εὐχάριστος ἡ διασκεδᾶσις; διότι εἰργάσθημεν. Φαγητὸν ἄνευ πείνης, ποτὸν ἄνευ δίψης, ὕπνον ἄνευ τῆς πρὸς τούτο ἐπιθυμίας, βρασανίζουσιν ἀντὶ νὰ εὐχαριστῶσιν. Οὕτω καὶ ἡ διασκεδᾶσις, χωρὶς νὰ προηγηθῇ ἐργασία, ὑπάγεται εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα, προκαλεῖ ἐπίσης ἀηδίαν. Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ διασκεδάσῃ, ὀφείλει νὰ ἐργασθῇ. Κατὰ νόμον φυσικὸν ὁ κόπος συνδέεται μετὰ τῆς ἡδονῆς δι' ἀλύσεως ἀρρήκτου· εἰσὶν ἀχώριστα.

Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐργάζεται τις κατὰ τὰς διακοπάς καὶ νὰ ἐργάζεται οὕτως, ὥστε ὅχι μόνον τὴν ἐργασίαν νὰ διαδέχεται διασκεδᾶσις, ἀλλὰ

καὶ αὐτὴ ἡ ἐργασία νὰ καθίσταται διασκεδᾶσις; Τὸ μυστικὸν αὐτὸ θὰ σᾶς ἀποκαλύψω.

Ἐν πρώτοις σᾶς ἀφίνω πλήρη ἐλευθερίαν παιγνιδίων καὶ περιπάτου· τρέχετε, παίζετε, πηδάτε· ὅλα ταῦτα ὠφελοῦσιν εἰς τὴν ὑγιείαν καὶ αἱ διακοπαὶ ἐγένοντο διὰ νὰ ἀνακταῖ ὁ ἀπολεσθεὶς χρόνος. Ἀλλὰ δὲν ἐμπορεῖτε νὰ χοροπηδάτε δώδεκα κατὰ συνέχειαν ὥρας καθ' ἡμέραν. Μένουσι λοιπὸν πολλαὶ στιγμαὶ καθ' ἡμέραν, τὰς ὁποίας πρέπει ἄλλῶς νὰ χρησιμοποιήσῃτε· καὶ περὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν στιγμῶν τούτων θὰ σᾶς κάμω λόγον.

Ἐπεθύμουν μόνον σᾶς νὰ ἐμυθόνατε τρία πράγματα, τὰ ὅποια εἰς τὴν πατρίδα μας πολὺ ὀλίγον εἶναι γνωστά· ἐν μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι σχεδὸν εἶναι ἄγνωστον. Τὰ τρία ταῦτα πράγματα εἶναι ἡ ἀνάγνωσις, ἡ γραφὴ καὶ ἡ ὀμιλία.

Ἀλλὰ, κύριε, θὰ μὲ εἴπητε, γνωρίζομεν ἀνάγνωσιν. — Ἐννοῶ καὶ ἐγὼ ὅτι ὅταν σᾶς δώσωσιν εἰς χεῖρας ἐν βιβλίῳ θὰ τὸ ἀναγνώσῃτε, χωρὶς νὰ συλλαβίζετε. Ἀλλ' ἀνάγνωσιν καλῶς τὴν συνήθειαν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λάβητε, ν' ἀφιερώνετε μίαν τοῦλάχιστον ὥραν καθ' ἑκάστην εἰς ἀνάγνωσιν ὠφελίμων συγγραμμάτων.

Πόσοι ἄνθρωποι γνωρίζουσι ν' ἀναγινώσκουσιν; Ἄγνοῦ· ἀλλὰ παρετήρησα, ὅτι ὁσάκις ταξειδεύω διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μὲ ἄλλους, πάντες ἐν τῇ ἀμάξῃ κρατοῦμεν μίαν ἐφημερίδα ἀνὰ χεῖρας ἅμα ἐκκινή ἡ ἀμαξοστοιχία· μόλις ὅμως ὀλίγον προχωρήσῃ, καὶ ὕπνος βαρὺς καταλαμβάνει δύο ἢ τρεῖς, οὓς δὲν βραδύνουσι καὶ οἱ λοιποὶ συνοδοιπόροι των νὰ μιμηθῶσιν.

Εἶναι τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἐφημερίδος ἢ τῆς ἀναγνώσεως; Ἄγνοῦ· προφανῶς ὅμως ὅταν ὁ ἀναγινώσκων ἔχῃ διάθεσιν δὲν ἀποκοιμᾶται.

Ἰνα δέ τις ἀποκτήσῃ τὴν διάθεσιν ταύτην, πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἡλικίαν σας. Πρέπει νὰ τὸ λάβῃ συνήθειαν. Πρέπει καθ' ἑκάστην νὰ διατρέφῃ τὸ πνεῦμά του, ὡς διατρέφει τὸ σῶμά του. Καὶ πρέπει νὰ χορηγῇ εἰς αὐτὴν ἐκλεκτὴν τροφήν.

Χάρis τῷ Θεῷ, δὲν λείπουν τὰ καλὰ βιβλία. Ἐκλέξατε ὅσα σᾶς ἀρέσκουσι. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος κατεγίναντε εἰς ἐπιστημονικὰς καὶ βραβείας μελέτας· ἐπωφελήθητε τῶν διακοπῶν διὰ ν' ἀναγνώσῃτε ὀλίγα τερπνὰ φιλολογικὰ συγγραμματα· τοῦτο θὰ ἐνισχύσῃ τὸ πνεῦμά σας καὶ πολὺ θὰ σᾶς ὠφελήσῃ.

Ἠκούσατε πολλάκις νὰ γίνηται λόγος περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων, οὓς δὲν ἐλάβετε καιρὸν νὰ σπουδάσῃτε· γνωρίσατε αὐτοὺς· ἀναγνώσατε εἰς ἐκλεκτὰς μεταφράσεις τινὰ τῶν ἀριστουργημάτων, ἅτινα κατέλιπεν ἡμῖν ἡ ἀρχαιότης· θὰ εὐχαριστηθῇτε πλείοτερον παρ' ὅσον στοχάζεσθε· θὰ ἐκπλαγῇτε, παραδείγματός χάριν, βλέποντες ὅτι τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου ἐν μετα-

φράσει εἰσὶν ὅσον καὶ ὁ Τηλέμαχος εὐνόητα καὶ πολλῶν τούτου τερπνότερα. Ἐὰν ὁ γηραιὸς Ὀμηρος σᾶς φοβίζῃ, λάβετε τὸν Ῥοβινσῶνα, ὅστις εἶναι ἐξαίρετον ἠθικὸν βιβλίον. Ἐὰν ἀρέσκεσθε εἰς ποικιλότερα ἀναγνώσματα, λάβετε ἐν περιδικὸν σύγγραμμά· ἐν αὐτοῖς δύνασθε πολλάκις νὰ εὕρητε ἱκανὰ περίεργα, χρήσιμα καὶ ἐνδιαφέροντα ὑμᾶς.

Ἀναγινώσκετε λοιπὸν, ἀναγινώσκετε καλὰ βιβλία, μίαν ὥραν τὴν πρώτην, καὶ, προσθέτω, ἐὰν ἦσθε φρόνιμοι, καὶ μίαν ἀκόμη ὥραν τὴν ἐσπέραν. Τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον μέρος τῆς διδασχῆς μου.

Τὸ δεύτερον εἶναι νὰ μάθητε νὰ γράφητε· καὶ τοῦτο λέγων ἀποδίδω διττὴν σημασίαν εἰς τὴν λέξιν. Ἐννοῶ δηλαδή νὰ μάθητε νὰ χαράσσετε καλῶς τὰ γράμματα καὶ νὰ ἐκτίθεσθε τὰς ιδέας σας ἐπὶ τοῦ χαρτοῦ.

Πολλάκις βλέπομεν τετράδια τῶν κακογραφημένα καὶ μουτζουρωμένα, ὥστε νομίζει τις ὅτι καμμία γάττα ἐμελάνωσε τοὺς πόδας της καὶ ἔτρεξεν ἐπάνω εἰς τὸ χαρτίον. Δὲν εἶναι ὡσαύτως καλὴ γραφὴ καὶ ἡ γραφομένη κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀρλεκίνου τῆς κωμωδίας. Ὅταν ὁ Ἀρλεκίνος, καθὼς λέγουσιν, ἔγραφεν ἐπιστολὴν τινα, δὲν ἔθετεν οὔτε τόνους, οὔτε τελείας, οὔτε κόμματα· ἀλλ' ὡς τίμιος ἄνθρωπος προσέθετεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς ἱκανὴν ποσότητα καὶ τόνων καὶ στιγμῶν καὶ υποστιγμῶν, παρακαλῶν τὸν ἀνταποκριτὴν του νὰ τὰ θέσῃ ὅπου χρειάζονται. Πολλοὶ καὶ σήμερον ἀκόμη γράφουσι κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀρλεκίνου, ἀλλὰ δὲν ἔχουσιν ὡς αὐτὸς τὴν εὐσυνειδησίαν νὰ προσθέτωσιν εἰς τὸ τέλος τὰ κόμματα καὶ τὰς τελείας.

Δὲν εἶναι ἴδιον κακῆς συμπεριφορᾶς νὰ στέλλῃς πρὸς οἰονδήποτε ἐπιστολὴν δυσανάγνωστον; Πῶς! ὅταν παρίστασθε ἐνώπιον τῶν γονέων σας καὶ τῶν προσώπων τὰ ὅποια ὑπολήπτεσθε προσπαθῆτε νὰ τηρῇτε εὐπρεπὴ στάσιν, ὅταν δὲ παρίστασθε πρὸ αὐτῶν δι' ἐπιστολῆς, ἥτις θεωρεῖται ὡς ἀντιπρόσωπός σας καθὼς ἐκφράζουσα τὰς ιδέας καὶ τοὺς στοχασμούς σας, νομίζετε ὅτι σᾶς εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ δεικνύητε τὴν μεγαλειέταν ἀκαταστασίαν καὶ ἀμέλειαν; Τοῦτο δεικνύει, ἐπαναλαμβάνω, ἔλλειψιν καλῆς ἀνατροφῆς. Συχνάκις λαμβάνω γράμματα ἐκ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, σᾶς βεβαιῶ δὲ ὅτι ἐκεῖ οὐδεὶς ἔχει κακὸν γραφικὸν χαρακτῆρα.

Ἀς ὀμιλήσωμεν ἤδη περὶ τῆς ὠφελείας τῆς γραφῆς πρὸς ἑκθεσιν τῶν πράξεων καὶ τῶν στοχασμῶν μας.

Οἱ Ἀγγλοὶ, οἱ Ἀμερικανοὶ, οἱ Γερμανοὶ καὶ πολλοὶ Ἑλβετοὶ γράφουσι τακτικῶς ἐκάστην ἐσπέραν ἐπὶ μικροῦ τετραδίου τί τοῖς συνέβη κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας· ἐν πολλαῖς δὲ οἰκογενείας διατηροῦνται τοιαῦτα ἡμερολόγια παμπάλαια. Ἀριστον τοῦτο· καὶ οὐχὶ μόνον πρέπει νὰ

γράφητε τί ἐπράξατε, ἀλλὰ καὶ νὰ συνοψίζητε ὅτι ἀνεγνώσατε· διότι ἄλλως τὰ ἀναγνώσματα δὲν ἐντυπώνονται εἰς τὴν διανοίαν σας. Ἐκτὸς ὅμως τούτου διὰ τῆς τοιαύτης ἐργασίας θὰ κατορθώσῃτε νὰ ἐννοήτε εὐκολότερον τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἐμβυθύνητε εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν. Πολλάκις ὑπολανθάνει εἰς φράσεις τινὰς λεπτή τις εἰρωνεία, ἄλλοτε πάλιν αἱ εἰκόνες καὶ αἱ μεταφοραὶ ἀπαιτοῦσι σκέψιν καὶ γνώσεις τινὰς πρὸς ἐντελὴ αὐτῶν κατανόησιν. Τοῦτο θὰ συντελέσῃ καὶ εἰς μόρφωσιν τῆς κρίσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρός σας· ἐξήρτηται δὲ ἡ τοιαύτη μόρφωσις ἐξ ὑμῶν καὶ μόνον· ὁ διδάσκαλος δύναται νὰ σᾶς εἴπῃ πολλὰ χρήσιμα, νὰ σᾶς μεταδώσῃ διαφόρους γνώσεις, νὰ σᾶς διδάξῃ ἐνὶ λόγῳ· μόνον ὅμως σᾶς δύνασθε νὰ μάθητε, ἥτοι νὰ χωνεύσῃτε τὰ διδασκόμενα καὶ νὰ τὰ ἀφομοιώσῃτε πρὸς ὑμᾶς αὐτούς.

Ἐνωρίς λοιπὸν πρέπει ν' ἀρχίσῃτε νὰ σκέπτεσθε. Ὁ ὁρθὸς λόγος κυριαρχεῖ τοῦ κόσμου· ἀλλ' ἐκ τίνος παράγεται ὁ ὁρθὸς λόγος; Ἐκ τῆς σκέψεως· ποῖον δὲ τὸ ἄριστον μέσον τοῦ σκέπτεσθαι; ἡ καθημερινὴ καταγραφὴ τῶν ἰδεῶν ἐκάστου.

Ἐχετε τρίτον ἀνάγκην νὰ μάθητε νὰ ὀμιλῇτε.

Ἰσως πολλὰι μητέρες, ἀκούουσαι τοῦτο, ψιθυρίσωσιν· «Εἶναι περιττόν· ὁ υἱός μου τοῦναντίον ὀμιλεῖ πλείοτερον παρ' ὅσον πρέπει.» Ἡ ἀπάντησις εἶναι προχειροτάτη· ἡμεῖς οἱ γραμματικοὶ διακρίνομεν διάφορα τῆς ὀμιλίας εἶδη· ὅταν τις λαλῇ χωρὶς οὐδὲν νὰ λέγῃ, λέγομεν ὅτι φλυαρεῖ· εἶναι τοῦτο κοινότατον καὶ οὐδεμίαν ἐκτεταταὶ ἀξίαν. Ἀλλ' ὅταν εὐστόχως τις ὀμιλῇ καὶ ὅπως εἴπῃ τι ἄξιον λόγου, θεωροῦμεν τοῦτο προτέρημα σπουδαῖον· διότι ἐξαίρεσις προσώπων τινῶν πεποικισμένων ἐκ φύσεως, σπάνιον ἐν γένει· εἰσὶν οἱ εἰζεύροντες νὰ ὀμιλῶσι. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἐδέησε νὰ παρέλθωσι πολλὰ ἔτη, ὅπως μάθω νὰ ὀμιλῶ ὡς ὅλος ὁ κόσμος. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπλούστατον πρᾶγμα, ἀλλ' εἰς τὴν δοκιμὴν καὶ αὐτοὶ οἱ πλέον παντὸς ἄλλου πεποιθότες εἰς ἑαυτούς, εὕρισκονται πολὺ ἐστενοχωρημένοι.

Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἀφηγηθῶ ἀνέκδοτόν τι, ἀρκούντως διδακτικόν.

Κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ δουκὸς τῆς Βουργονδίας, Λοδοβίκου ὁ 14' εὐηρεστήθη νὰ δεχθῇ τὰ συγχαρητήρια καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐν Βερσαλλίαις ἐκκλησιῶν. Οἱ ταλαίπωροι ἐπίτροποι, οἵτινες οὐδέποτε παρευρέθησαν εἰς ὁμοίαν τελετὴν, περιέστησαν εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν, διότι δὲν εἴξευρον νὰ ὀμιλῶσιν. Ἐν τούτοις εὗρεθῃ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τις πνευματώδης. Εἰσήχθη καὶ οὗτος μετὰ τῶν συναδέλφων του, ἰδοὺ δὲ τί ἐφάντασθη νὰ κάμῃ. Ἀμα ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ὁ ἀρχιεπίτροπος ἐνευσεν εἰς τοὺς συναδέλφους του καὶ πάντες ἤρχισαν ἐν χορῷ νὰ ψάλλωσι τὸ Πολυχρόδιον ποιῆσαι Κύριος ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν. Οἱ παριστάμενοι ἔδανκον τὰ χεῖλη,

ὅπως διατηρήσωσι τὴν σοβαρότητά των, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ΙΔ' Λοδοβίκος μὲ τὴν μακρὰν του φρονάκην ἐγέλασεν ὡς ἀπλοῦς θνητὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθὼς θεβαῖοι ἡ ἱστορία.

Μετὰ πεντήκοντα ἔτη, κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Λοδοβίκου τοῦ ΙΕ', οἱ τότε ἐπίτροποι, φλεγόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ συγχωρῶσι τῷ βασιλεῖ, ἐγένοντο καὶ πάλιν δεκτοί. Ἐτοποθέτησαν αὐτοὺς εἰς τὸ μέρος, ὅθεν ἐμελλε νὰ διαβῇ ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ὅταν Λοδοβίκος ὁ ΙΕ' ἐφάνη, ἕκαστος τῶν ἐπιτρόπων ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας, ἡνοῖξε τὸ στόμα, ἀλλ' οὐδὲ λέξιν ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ. Ὁ βασιλεὺς ἀφ' ἑτέρου, ὅστις ἦτο πολὺ νέος, καὶ δὲν εἴξευρε καὶ αὐτὸς νὰ ὁμιλῇ, ἐστάθη, τοὺς ἐκύτταξε καὶ διέβη χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε.

Χρησιμώτατον λοιπὸν εἶναι νὰ μάθητε νὰ ὁμιλῆτε. Ἀλλὰ πῶς θὰ διδαχθῇτε τὴν τερπνὴν ταύτην τέχνην; Ἡ συντάγῃ μου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Αἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες ἀκόμη, οἵτινες μένουσι τὴν ἐσπέραν οἴκαδε, μεγάλως θὰ ὠφελησῶσι τὰ τέκνα των, ὑποχρεοῦντες αὐτὰ ν' ἀναγινώσκωσι μεγαλοφώνως. Τοῦτο ἐκγυμνάζει αὐτὰ καὶ τὰ προπαρασκευάζει εἰς τὸ νὰ ἔχωσι πεποῖθαι εἰς ἑαυτά. Δίδετε εἰς τὰ παιδία ν' ἀναγινώσκωσιν ἐκλεκτὰ τινὰ δράματα καὶ κωμωδίας· ἀφίνετε αὐτὰ δι' ἕκαστον πρόσωπον νὰ μεταχειρίζονται τὸν προσήκοντα τόνον, καὶ θὰ ἔδῃτε ὅτι θὰ θέλγωνται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ἂν δὲν ἀπατῶμαι καὶ σῆς αὐτοὶ ἔτι θὰ εὐρίσκητε εἰς τοῦτο εὐχαρίστησιν τινα.

Μετὰ τοῦτο, ἄλλην τινὰ ἡμέραν προσκαλέσατε τὸ τέκνον σας νὰ σᾶς διηγήθῃ τί εἶδεν, ἢ τί ἀνέγνω. Ἀπόψε μάλιστα ἂν θέλετε ἐρωτήσατε τὰ τέκνα σας περὶ τίνος ὠμίλησα σήμερον. Πιθανώτατον εἶναι ὅτι θὰ εὐρεθῶσι πολλὰ τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο θὰ δυνήσῃ νὰ σᾶς ἀπαντήσωσιν ἢ τοῦτο.—Μᾶς εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ μάθωμεν ν' ἀναγινώσκωμεν, νὰ γράφωμεν καὶ νὰ ὁμιλοῦμεν. Ἐπιμείνατε ὅμως, προσπαθήσατε νὰ προσθέσωσι πλείονος λεπτομερείας· οὕτως ἀναγκάζετε αὐτὰ νὰ σκεφθῶσι· τὸ πνεῦμα ἄρχεται ἐνεργοῦν, ἅμα δὲ παραχθῇ ἡ ἰδέα, ὁ λόγος ἔρχεται ἀμέσως· ὅταν εἰξεύρωσι καλῶς τί θὰ εἴπωσιν, ἀδιάφορον πῶς θὰ τὸ εἴπωσι. Μικρὸν κατὰ μικρὸν θὰ συνειθίσωσι καὶ θὰ μάθωσι νὰ ὁμιλῶσιν, ὅπερ δὲν εἶναι ἀσήμερον κέρδος.

Αὐταὶ ἦσαν αἱ κυριώτεραι παραινέσεις μου. Κατὰ τὰς διακοπὰς μάθετε ν' ἀναγινώσκητε, νὰ γράφητε, νὰ ὁμιλῆτε.

Ἐχω ἀκόμη καὶ μερικὰς ἄλλας παρατηρήσεις νὰ προσθέσω.

Κατὰ τὰς διακοπὰς ἀπὸ ὑμᾶς ἐξήρτηται ἡ ἐκλογή τῶν διασκεδάσεων σας· ἐκλέξατε λοιπὸν τὰς ὠφελίμους διασκεδάσεις. Ἐὰν ὑπάγετε εἰς τὴν πανήγυριν δύνασθε θεβαίως νὰ παίξητε καὶ σῆς φλογέραν, ἢ νὰ κρούσητε τύμπανον, ὡς συ-

νειθίζουσι νὰ κάμνουν τόσα ἄλλα παιδία. Εἶναι διασκεδάσεις ἐπιτετραμμένη, ἐν μόνον ἔχουσα τὸ κακὸν, ὅτι κουράζει φοβερὰ ὅλους ὅσοι σᾶς ἀκούουν. Ἀλλὰ τί θὰ σᾶς ἐναπολείφῃ; μηδὲν, ἐκτὸς τῆς ἀναμνήσεως ὅτι ἐνωχλήσατε ὑπερμέτρως ὅλους ὅσοι ἦσαν πλησίον σας. Ἀναντιρρήτως ὑπάρχουσιν ἄλλαι διασκεδάσεις, ἐγκαταλείπουσαι ἔχνη μᾶλλον εὐάρεστα. Ἡ ἱχνογραφία, παραδείγματος χάριν, ἥτις θέλγουσα τὸν εἰς αὐτὴν κατὰ γινόμενον, οὐδένα ἐνοχλεῖ.

Σᾶς ἀρέσκει ἡ ἱχνογραφία; Ἐπωφελήθητε τῶν διακοπῶν, ὅπως ἐπιδόθητε εἰς αὐτὴν, ἀκολουθοῦντες πάντοτε τὴν ἰδικὴν σας κλίσιν καὶ καλαισθησίαν. Ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ ἱχνογραφεῖτε ἐπὶ τῇ βάσει προτύπου, καὶ ἐσχεδιάζετε κυρίως βιομηχανικὰ ἀντικείμενα· κατὰ τὰς διακοπὰς μὴ περιορισθῆτε εἰς τοῦτο. Προσπαθήσατε νὰ ἐννοήσητε τί ἐστὶν ἱχνογραφία. Ἡ ἱχνογραφία εἶναι γλῶσσα, ὁμιλοῦσα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐπεὶ δὲ οἱ ἀρχαῖοι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάλουν παράθυρα τῆς ψυχῆς, ἡ ἱχνογραφία εἶναι ἡ παγκόσμιος γλῶσσα. Ἐρχόμενος ἐνταῦθα εἶδον στρατιώτας τινὰς ἀλγερίνους, οἵτινες κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἐννοοῦσι τὴν γλῶσσάν μας. Ἐὰν ζωγραφίσκητε τὸν στρατῶνά των, ἀναμφιβόλως θὰ τὸν ἀναγνώρισωσι, καίπερ ἴσως ἀγνοοῦντες τί σημαίνει ἡ λέξις στρατῶν. Ἡ ζωγραφικὴ λοιπὸν εἶναι γλῶσσα πλουσιωτάτη καὶ κοινὴ εἰς πάντας.

Ὅταν σᾶς δίδωσι πρότυπόν τι, προσπαθεῖτε νὰ τὸ ἀντιγράψητε πιστῶς· ἀλλὰ τὸ πρότυπον εἶναι καὶ τοῦτο ἱχνογράφημα, δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ μετάφρασις οὕτως εἶπεν αὐτοῦ. Ἐπεθύμουν νὰ σᾶς ἔβλεπον ἱχνογραφούντας οὐχὶ κατὰ πρότυπον, ἀλλ' ἐκ φύσεως τὰ ἀντικείμενα. Δοκιμάσατε νὰ ζωγραφίσκητε μίαν χρυσαλίδα, ἐν πτηνόν· προσπαθήσατε νὰ κατανοήσητε τὰ ἀποτελέσματα τῆς φωτοσκιάσεως, ἢ ν' ἀνεύρητε τὸν λόγον, δι' ὃν τὰ δένδρα τῆς δενδροστοιχίας φαίνονται ἐνούμενα εἰς τι σημεῖον· ἀντιγράφετε, μεταφράζετε τὴν φύσιν· ἐκ ταύτης θὰ μάθητε τὸ μυστήριον τῆς τέχνης. Εἰς τὸ ἐξῆς δὲ, ὁσάκις σᾶς ἐπιδεικνύεται εἰκὼν τις, δὲν θὰ βλέπετε ἐν αὐτῇ εἰκόνα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον.

Ἐλθωμεν εἰς ἄλλας διασκεδάσεις. Ἀγαπᾶτε τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, τὰ φυτὰ, τὰ ἄνθη; Ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα πολλοὶ κῆποι, τοὺς ὁποῖους δύνασθε νὰ ἐπισκέπτησθε. Προσπαθήσατε ν' ἀποκτήσητε ἐν ἐπίτομον καὶ ἀπλοῦν ἐγχειρίδιον βοτανικῆς· μελετᾶτε δ' αὐτὸ ἐν ᾧ θὰ ἔχητε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ φυτὰ. Ἐρευνᾶτε πόθεν ἕκαστον τῶν φυτῶν, ἅτινα βλέπετε, προέρχεται καὶ εἰς τί χρησιμεύει. Δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ πόσα τῇ βοήθειᾳ ἑαυτοῦ μόνον δύναται νὰ μάθῃ! Ἐν ὁπωροπωλείῳ οὐδὲν λαλεῖ εἰς τὸν ἀδιαφόρως πρὸ αὐτοῦ διερχόμενον· ἐγὼ ὅμως οὐδέποτε δύναμαι νὰ ἴδω πάσας ἐκείνας τὰς ὁπώρας, τὰς συγκρημισθείσας ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, χωρὶς

ν' ἀναλογισθῶ μετὰ θαυμασμοῦ τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς κατακτήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ κεράσια, τὰ δαμάσκηνα, τὰ βερίκοκκα ἐκομίσθησαν ἐξ Ἀσίας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων· πατρὶς τοῦ ῥοδακίνου εἶναι ἡ Περσία, τοῦ σύκου καὶ τῆς σταφυλῆς ἡ Ἰταλία, τῶν πορτοκαλίων αἱ Ἰνδία. Πολὺ δὲ φοβούμαι μήπως ἂν θελήσωμεν νὰ πληροφορηθῶμεν τί ἀρχικῶς παρήγεν ὁ τόπος μας, εὖρωμεν μόνον δρύς καὶ βελάνους, τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν ἀνθρώπων τροφήν!

Τὰ φυτὰ ἔχουσιν ἰδίαν ζωὴν· μελετήσατέ τιν. Ἐξετάσατε πῶς ἀναπτύσσονται, πῶς παράγουσιν ἄνθη καὶ ἐξ ἀνθῶν καρπούς. Ὅταν μόνον σας ἴδῃτε πάντα ταῦτα, θὰ γίνητε κάτοχοι τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ἄν παρακολουθήσῃ τις τὴν καλλιέργειαν τῶν φασολίων, διδάσκειται πλείονα περὶ τῶν κοτυληδόνων φυτῶν, παρὰ ἂν ἐμελέτα εἰς βιβλίον τὴν περὶ τούτων θεωρίαν.

Ὑπάρχει καὶ ἕτερον μέσον διασκεδάσεως, ὅπερ ἰδιαζόντως σᾶς συνιστῶ.

Ὅλοι σχεδὸν ὑμεῖς ἔχετε γονεῖς, οἵτινες ἀσχολοῦνται εἰς ἓν ἔργον. Ἀριστον ἀληθῶς πρᾶγμα εἶναι νὰ προσπαθήσητε κατὰ τὰς διακοπὰς νὰ διδαχθῇτε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός σας καὶ νὰ σπουδάσητε πῶς ἐργάζονται οἱ ἄνθρωποι. Ἄν ὁ πατήρ σας ἦναι ἔμπορος, παρατηρήσατε πῶς γίνονται αἱ ἀγοραὶ, αἱ πωλήσεις, πῶς κερδίζονται τὰ χρήματα, καὶ τί κόπος χρειάζεται πρὸς τοῦτο. Ἐὰν δὲ ὁ πατήρ σας ἀσχολῇται εἰς βιομηχανικόν τι ἔργον, εἶναι ἀκόμη καλλίτερον ἂν κατορθώσητε νὰ ποιήσθε χρῆσιν τῶν ἐργαλείων τοῦ εἶναι πολὺ σπουδαῖον ἂν μάθητε νὰ μεταχειρίζησθε τὴν ρίνην ἢ τὴν βυκάνην, διότι οὐχὶ σπανίως τοιαῦται γνώσεις ἐξασφαλίζουν τὸν βίον σας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν σας. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ρουσσώ, συνηθέστατον κατέστη νὰ διδάσκωνται τὰ παιδία τέχνην τινὰ. Ὑπῆρχον πολλοὶ πλουσιώτατοι καὶ ἐπισημοτάτην κατέχοντες κοινωνικὴν θέσιν, ἐκμαθόντες τὴν τορνευτικὴν, τὴν λεπτοουργίαν κλπ. Ἀρκοῦμαι μόνον νὰ σᾶς ἀναφέρω τὸ παράδειγμα τοῦ βασιλέως Λοδοβίκου τοῦ ΙΓ', ὅστις ἦτο ἐπιτηδεύτατος κλειθοποιός.

Ὅταν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 ἐπῆλθεν ἡ μετανάστευσις, πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι ὁ ἀπέθνησκον τῆς πείνης ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ἂν δὲν ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς τέχνης των. Μέλος δὲ τι μιᾶς τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν τῆς Γαλλίας ἀνέκτησεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν περιουσίαν του, διότι ἦτο ἄριστος βιβλιοδέτης.

— Δὲν θὰ ἐξορισθῶμεν ἡμεῖς ποτὲ, θὰ μὲ εἴπητε.—Φεῦ! αὐτὸ δὲν δύνασθε νὰ τὸ εἰξεύρητε. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἦναι, ὅσοι εἴσθε προωρισμένοι διὰ τὴν βιομηχανίαν, σπουδάσατε χημείαν, φυσικὴν, μηχανικὴν, ἀρχιτεκτονικὴν, καὶ οὐδέ-

ποτε θὰ χάσητε. Καὶ ἐὰν ἐπιβλέπητε ἐργάτας, πρὸ παντὸς ἄλλου δεῖξατε εἰς αὐτοὺς, ἂν θέλητε νὰ σᾶς σέβωνται, ὅτι γνωρίζετε νὰ μεταχειρίζεσθε τὰ ἐργαλεῖα καὶ δὲν ἀγνοεῖτε τὴν τέχνην των.

Ὁ ἀποκαταστήτε σοφοὶ φυσιοδίφαι, διακεκριμένοι χημικοὶ; Ἡ ἐπιδεξιότης τῶν χειρῶν, ὅταν ἦναι γυμνασμένα εἰς ἐργασίαν, θὰ σᾶς ὠφελήσῃ ὑπερμέτρως. Ἐὰν σᾶς ἐπέλθῃ νέα τις ἰδέα, εἴτε συλλογισθῇτε συνδυασμὸν τινα, εἴτε κάμετε νέαν τινὰ ἐφεύρεσιν, πῶς θὰ τὰ πραγματοποιήσητε; πόσον θὰ συντελέσῃ ἂν ἦσθε οὐ μόνον καλὸς ἱχνογράφος, ἀλλὰ καὶ ἐπιδέξιος ἐργάτης! Πόσαι ἐφευρέσεις δὲν ἀπέτυχον διότι ὁ ἐφευρέτης δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐνσαρκωθῇ ἐμπράκτως ἡ ἰδέα του, ἀτελῶς κατασκευαζομένων τῶν μηχανημάτων ὑπὸ ἐργατῶν μὴ ἐννοούντων αὐτήν! Πόσαι πάλιν ἀνακαλύψεις ὀφείλονται εἰς τὴν χειρωνακτικὴν ἐπιδεξιότητα ἐπιστημόνων. Ὁ πρὸ τίνος ἀποθανὼν σοφὸς Φουκῶ, ὅστις τοσοῦτον λαμπρῶς ἀπέδειξε τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῆς γῆς διὰ τῶν ταλαντεύσεων τοῦ ἐκκρεμοῦς, κατεσκευάζε μόνος πάντα τὰ ἐργαλεῖά του· τοσοῦτω δ' ἦσαν ταῦτα τέλεια, ὥστε πολλοὶ ὑπεστήριζον ὅτι τὰ ἐξοχα πορίσματα τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν τελειότητα ταύτην τῆς κατασκευῆς.

Εἶναι λοιπὸν καὶ τοῦτο μέσον εὐχάριστον τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ χρόνου κατὰ τὰς διακοπὰς.

Ἀλλ' ἅπασαι αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε σᾶς ἀπηύθυνα, εἰσὶ προσωπικαὶ καὶ ἀφορῶσιν εἰς ὑμᾶς μόνον. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπλάσθη διὰ νὰ ζῇ ἀπομεμονωμένος, ὡς ὁ Ῥοβινσὼν Κροῦσος· εἶναι ἀναγκαῖος ὃν κοινωνικόν, ἡ πρώτη δὲ κοινωνία εἶναι ἡ οἰκογένεια. Πρέπει λοιπὸν νὰ ζῇ διὰ τὴν οἰκογένειάν του. Θὰ ἐκπλαγῇτε ἴσως ἐὰν σᾶς εἴπω, ὅτι οὐδεὶς θὰ ἦτο εὐτυχὴς ἐὰν δὲν εἴχε νὰ ἐκπληρώσῃ καθήκοντα· οὐδὲν ὅμως ἀληθέστερον τούτου. Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τινὰ ἀπαράβατον θεῖον κανόνα, εἶναι ἀδύνατον νὰ ζῇ εὐτυχῆς, ὅταν ἦναι μόνος· ἡ εὐδαιμονία του ἐξήρτηται ἐκ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων. Δύνασθε νὰ καταστήσητε εὐδαίμονα τὸν πατέρα σας, τὴν μητέρα σας, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτοὺς καὶ μόνους, εἶναι ἀδύνατον. Ὁ Θεὸς ἠθέλησεν ἵνα τὰ ἠθικὰ ἀγαθὰ, ὅπως καὶ τὰ ὕλικά, ἀνταλλάσσονται.

Ἡ ἡδονὴ προϋποτίθῃσι πόνον, καὶ ἡ εὐδαιμονία ἐκπλήρωσιν καθήκοντος· πρέπει νὰ ἐπωφεληθῇτε τῶν δύο τούτων ἀληθειῶν κατὰ τὸ διάστημα τῶν διακοπῶν.

Παραδείγματος χάριν, ἔχετε ἴσως ἀδελφὴν δὲν εἰξεύρω τί συμβαίνει σήμερον μεταξύ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, ἀλλ' εἰς τὸν καιρὸν μου, ὅτε δὲν ἀνατρεφόμεθα τόσῳ καλῶς ὥς σήμερον, πολλάκις ὁ ἀδελφὸς ἐκάθητο εἰς μίαν γωνίαν τῆς αἰθούσης καὶ ἀνεγίνωσκε βιβλίον τι· ἤρχετο ἡ ἀδελφὴ καὶ τὸν ἠρώπα· «Ἀδελφέ μου, τί δια-

βάσεις αὐτοῦ; — Ἀφῆσέ με ἡσυχον, μή με σκο-
τίσης. » Ἡ ἀδελφὴ ἀπῆρχετο δυσχερῆς, καὶ
ὁ ἀδελφὸς δὲν ἔμενε καὶ αὐτὸς εὐχαριστημένος.

Ἀλλὰ τί θὰ συνέβαινε, ἂν τὰ πράγματα ἐ-
γίνοντο ἀντιθέτως; ἂν ὁ ἀδελφὸς ἔλεγεν: — Ἡ
ἀδελφὴ μου δὲν εἰξεύρει ν' ἀναγινώσκη, θὰ τὴν
διδάξω δὲν εἰξεύρει ν' ἀναγινώσκη μεγαλοφώνως
μὲ τόνον, θ' ἀναγινώσκωμεν μαζί; ἡ ἀδελφὴ μου
δὲν εἰξεύρει νὰ ἱχνογραφή, θὰ τὴν διδάξω ἱχνο-
γραφίαν; θὰ συνέβαινον δύο τινά; ὅτι καὶ ὁ ἀ-
δελφὸς πολλὰ θὰ ἐδιδάσκετο, διότι δὲν δύνασθε
νὰ φαντασθῆτε πόσα μανθάνει ὁ διδάσκων τοὺς
ἄλλους; ἐπὶ τῆς ἀρχῆς μάλιστα ταύτης στηρίζε-
ται ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος. Ἀλλ' ἐπὶ πλέον
θὰ ἦτο περιχαρὴς διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀδελ-
φῆς του καὶ εὐχαριστῆμένος ἐξ ἑαυτοῦ, ὅπερ ἐστὶν
ὁ πρῶτος ὅρος εὐδαίμονος βίου ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ.

Πολλάκις τὰ παιδία εἶναι περιποιητικώτατα
πρὸς τὴν μητέρα των, τὴν ἀσπάζονται τρυφερώ-
τατα· εἶδον τοῦτο συχνά, ἀλλ' εἶπον: — Ἐκα-
στος μῦθος ἔχει καὶ τὸ ἐπιμύθιον του· τὸ παιδίον
τὸ ἀσπαζόμενον τόσον τρυφερῶς τὴν μητέρα του,
καὶ ἔχει νὰ τὴν ζητήσῃ. Καὶ τί συνήθως ζη-
τοῦσι τὰ παιδία παρὰ τῆς μητρός των; Πάντοτε
σχεδὸν τίποτε ἀνόητον πρᾶγμα· γνωρίζουσιν ὅτι
ὁ πατὴρ εἶναι αὐστηρὸς καὶ θ' ἀπεπιδείξῃ· ἀλλ' ἡ
μητέρα εἶναι τόσον ἀγαθὴ καὶ τὴν πείθουσιν πολ-
λάκις νὰ ἐνδίδῃ εἰς ἀδυναμίας, αἵτινες ἐνίοτε εἰσὶ
καθεαυτὸ ἐλαττώματα.

Καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἤθελον νὰ συμ-
βαίνει τὸ ἀντίθετον, διότι εἶναι μὲν εὐάρεστον νὰ
βλέπῃ τις μίαν μητέρα ἐπιδαψιλεύουσαν περιποιή-
σεις εἰς τὸ τέκνον τῆς, νομίζω ὅμως ὅτι εἶναι τι
ἄλλο ἔτι συγκινητικώτερον· τὸ νὰ βλέπῃ υἱὸν
φροντίζοντα περὶ τῆς μητρός του, καὶ τοῦτο οὐχὶ
τυχαίως καὶ ὅπως ἀπολαύσῃ τι, ἀλλ' ἀνὰ πᾶσαν
στιγμὴν μετὰ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς στοργῆς ἐ-
κείνης, ἅτινα ἐκδηλοῦνται εἰς τοιαύτας φροντί-
δας καὶ περιποιήσεις.

Ὁ πατὴρ ἀφ' ἑτέρου ὑποφέρει καὶ βασανίζεται
διὰ τὴν οἰκογένειάν του· ἐργάζεται ἐκτὸς τοῦ οἴ-
κου καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν· τὴν ἐσπέραν ἐπιστρέ-
φει κεκμηκώς, εἰξεύρει ὅτι διὰ τῶν κόπων του
συντηρεῖ ὅλην τὴν οἰκογένειαν, νομίζει ὅτι ἀγα-
πάται, καὶ ἀρκεῖται εἰς τοῦτο.

Τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ φαίνεται ἀρκετὸν
εἰς ἀγαθὸν υἱόν. Πρέπει ὅχι μόνον νὰ τρέφῃ σε-
βας πρὸς τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ νὰ συνδιαλέγη-
ται μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ καθίσταται τρόπον τινὰ
ἐμπειστυμένους φίλος του. Ὁ πατὴρ σας ὑπερτε-
ρεῖ ὑμᾶς μεγάλως κατὰ τοῦτο· εἶδε κατὰ τὸ διά-
στημα τοῦ βίου του πλήθος πραγμάτων, τὰ ὅποια
σεῖς ἀγνοεῖτε· δύναται νὰ σᾶς διδάξῃ ὅτι δὲν δι-
δάσκειται εἰς τὰ σχολεῖα καὶ νὰ σᾶς δείξῃ τὸν
τρόπον τοῦ ζῆν. Κατὰ τὰς διακοπὰς λοιπὸν συν-
διαλέγεσθε πολὺ μετὰ τοῦ πατρός σας· εἶναι ὁ
στενώτερος καὶ ἀσφαλέστερος φίλος σας· θὰ κά-

μῃτε ἀρίστην χρῆσιν τῶν διακοπῶν ἂν λάβετε τὴν
πεῖραν αὐτοῦ ὁδηγὸν τῶν πράξεών σας.

Ἐὰν ἀκολουθήσετε τὰς προτροπὰς μου θὰ μά-
θητε συγχρόνως καὶ μίαν σπουδαιοτάτην ἀλή-
θειαν, περὶ ἧς ἀκόμη δὲν σὰς ἔκαμα λόγον· ὅτι
ὁλόκληρος ὁ βίος εἶναι διηλεκτικὴ ἐργασία καὶ διη-
λεκτικὴ ἐκπαίδευσις. Ἰσως νομίζετε ὅτι ἡ ἐκπαί-
δευσις σας εἶναι ἐντελής ὅταν ἀποπερατώσετε
τὰς σπουδὰς σας. Οὐχί, τέκνα μου, ἡ ἐκπαίδευ-
σις οὐδέποτε παύει. Ὁ τι σήμερον κάμνετε ἡσού-
τως ἄνευ περισπασμοῦ τινός, ἄνευ μηδεμιᾶς φρον-
τίδος, θὰ τὸ κάμνετε πάντοτε· πάντοτε θ' ἀνα-
γινώσκητε, θὰ γράφητε, θὰ ὁμιλήτε, θὰ ἐργάζη-
σθε· ἀργότερα ὅμως δὲν θὰ ἔχητε πλησίον σας
πατέρα καὶ μητέρα ὅπως σὰς συντρέχουσι καὶ σὰς
ἐνθαρρύνουσι, καὶ ἡ θέσις σας αὕτη θὰ ᾗ ἐπαχθε-
στέρα.

Ἐπωφελήθητε λοιπὸν τῆς νεότητός σας, ἐπω-
φελήθητε τῶν διακοπῶν σας· ἐγκύψατε εἰς τὴν
σπουδὴν νῦν ὅτε σὰς εἶναι τοῦτο εὐκόλον, ἐν ἡ-
λικίᾳ καθ' ἣν τὰ πάντα προεμειδιῶσιν ὑμῖν. Εἴθε
τὰ μαθήματα τῶν διδασκάλων σας καὶ αἱ νο-
θεσίαι τοῦ πατρός σας νὰ καταστήσωσιν ὁμα-
λήν καὶ εὐθεῖαν τὴν ὁδὸν τοῦ ὑμετέρου βίου.

N.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΓΚΟΜΕΤΡΟΥ ἢ ΨΥΧΟΜΕΤΡΟΥ ΤΟΥ Dr MOSSO

Ἐκ μεταφράσεως διασκευασθέν.

Ὑπάρχει μέσον δι' οὗ δύναμεθα νὰ μετρώμεν
τοὺς βαθμοὺς τῆς διανοητικῆς ἐργασίας, ἢ ἐργα-
σίαν ὅπερ νὰ μᾶς δηλοῖ τὰς σκέψεις καὶ τὰ ὅ-
νειρα τῆς ψυχῆς, ἢ μὲ ἄλλας λέξεις δύναμεθα
τρόπον τινὰ νὰ ἴδωμεν πῶς ἐργάζεται ὁ ἐγκέ-
φαλος;

Τοιαύτη ἐρώτησις θέλει φανῇ βεβαίως ἀλλό-
κοτος· ἐν τούτοις τὸ ὄργανον τὸ ἐφευρεθὲν ὑπὸ
τοῦ ἐν Ταυρίνῳ φυσιολόγου κυρίου Dr Mossso
εἶναι τοιοῦτον ψυχόμετρον.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ ὄγκος μέρους τινος τοῦ
ἀνθρωπίνου σώματος αὐξάνει διαστελλομένων
τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων καὶ πληρουμένων αἵ-
ματος, ἐλαττοῦται δὲ συστελλομένων καὶ ἀπω-
θουμένων τοῦ αἵματος ἐξ αὐτῶν. Τὸ γεγονός
τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν κ. Mossso ὡς ἀρχὴ
πρὸς τὴν ἐφεύρεσιν καὶ κατασκευὴν τοῦ νέου φυ-
σιολογικοῦ ὄργανου, ὅπερ ὠνομάσθη ὀγκόμετρον
(volumètre) ἢ ψυχόμετρον.

Συνίσταται δὲ τοῦτο ἐξ ὑαλίνου ἢ μεταλλί-
νου κενοῦ σωλήνος, ὅστις στεγανῶς ἐφαρμόζεται
εἰς τὸν ἀγκῶνα καὶ εἶνε ἀρκετὰ εὐρύχωρος, ὥστε
νὰ χωρῇ ἐν αὐτῷ εὐκόλως ὁλόκληρον τὸ ἀντιβρά-
χιον μετὰ τῆς ἄκρας χειρός. Διὰ ἰδιαιτέρου πό-
ρου δύναται νὰ πληρωθῇ ὕδατος· συνέχεται δὲ
ἐξωτερικῶς μετ' ἄλλου μικροῦ ὑαλίνου σωλήνος
φέροντος ὡς τὰ θερμόμετρα βαθμολογημένην
κλίμακα. Ὅταν τὸ ἐργαλεῖον ᾖ εἰς ἐνεργεῖαν,

δηλαδή ὅταν τὸ ἀντιβράχιον ᾖ κεκλεισμένον
ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου καὶ οὗτος ᾖ πληρὸς ὕ-
δατος μέχρι τοῦ ἐξωτερικοῦ σωλήνος, τί θέλο-
μεν παρατηρήσει; Θέλομεν ἰδεῖ ὅτι αὐξάνοντος
τοῦ ὄγκου τοῦ ἀντιβραχίου τὸ ὕδωρ θέλει προ-
χωρήσει ἐκ τοῦ μεγάλου σωλήνος εἰς τὸν συνε-
χόμενον μετ' αὐτοῦ μικρόν· ἀπ' ἐναντίας δὲ ὅ-
ταν ὁ ὄγκος ἐλαττοῦται τὸ ὕδωρ θέλει καταβῇ
ἐντὸς τοῦ μικροῦ σωλήνος, ἐπανερχόμενον εἰς
τὸν μέγαν, εἰς τὸν ὅποιον ἕνεκα τῆς ἐλαττώ-
σεως τοῦ ὄγκου τοῦ βραχίονος ἔγινε κενόν.
Καὶ πραγματικῶς θέλομεν παρατηρήσει ἀκατά-
παυστον ταλαντώδη κίνησιν τοῦ ὕδατος ἐντὸς
τοῦ ὑαλίνου σωλήνος, ἥτις εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα
τῆς συρροῆς καὶ ἀναρροῆς τοῦ αἵματος ἐν τοῖς
αἱματοφόροις ἀγγείοις συνεπεία τῶν διαστολῶν
καὶ συστολῶν τῆς καρδίας καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς
ἀναπνοῆς. Ἡ ταλαντώδης ὁμοῦ αὕτη κίνησις
εἶνε πολὺ μικρά.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα τί γίνεται ὅταν ὁ πει-
ραματιζόμενος ἄνθρωπος ἀποκοιμηθῇ. Διὰ μιᾶς
βλέπομεν τὸ ῥευστὸν ἐντὸς τοῦ σωλήνος ἀνα-
βαίνει ταχέως· εἶνε ἡ στιγμή τῆς ἀποκοιμήσεως
καὶ τῆς ἐπελεύσεως τῆς διακοπῆς τῆς συνειδή-
σεως· ἕκαστος τῶν μετὰ ταῦτα σφυγμῶν ὠθεῖ
τὴν στήλην τοῦ ὕδατος πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ καρ-
δία παρεχώρησε κατὰ τὸν ὕπνον αἷμα εἰς τὸν
βραχίονα, ὥστε ὁ ὄγκος αὐτοῦ ἠυξήθη. Ἐὰν
πλησιάζωμεν φῶς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ κοιμω-
μένου, ἢ θίξωμεν αὐτὸ διὰ πτεροῦ, ἢ ἐὰν κάμω-
μεν δυνατὸν θόρυβον, ἀμέσως ἡ στήλη τοῦ ὕδα-
τος καταβαίνει· διότι μέρος τοῦ αἵματος ἀπεχώ-
ρησεν ἐκ τοῦ βραχίονος. Ἐν καιρῷ βαθυτάτου ὕ-
πνου ἡ ῥευστὴ στήλη φθάνει εἰς τοὺς ὑψηλοτέ-
ρους βαθμοὺς τῆς κλίμακος· ὅσον δὲ ἐλαφρότερος
εἶνε ὁ ὕπνος τόσον περισσότερον καταβαίνει ἡ
στήλη, ἕως ὅτου, ὅταν ἐξυπνήσῃ τὸ πειραματιζό-
μενον πρόσωπον, ἐπανερχεται εἰς τὸν αὐτὸν βαθ-
μόν, εἰς ὃν εὐρίσκετο πρὸ τῆς ἀποκοιμήσεώς του.
Καὶ τὰ ὄνειρα δὲ τοῦ πειραματιζομένου, τὰ ὅ-
ποια γνωρίζονται εὐκόλως ἐκ τῆς ἐκφράσεως
τοῦ προσώπου ἢ ἐκ τοῦ παραλαλήματος, παρά-
γουσι ταλαντεύσεις τῆς στήλης.

Ἐὰν ὁ πειραματιζόμενος ᾖ ἐγρηγορῶς καὶ
καταγίνεται εἰς διανοητικὴν τινα ἐργασίαν, π.χ.
εἰς λύσιν ἀριθμητικῶν προβλημάτων ἢ μεταφρα-
σιν κτλ., θέλομεν παρατηρήσει ἐπίσης τὴν στή-
λην τοῦ ὕδατος νὰ καταβῇ κατὰ τὴν διάρκειαν
τῆς ἐργασίας, ν' ἀναβῇ δὲ αὐθις μετὰ τὸ πέραν
αὐτῆς. Καὶ περὶ τοῦ βαθμοῦ δὲ τῶν καταβαλ-
ομένων δυνάμεων τοῦ νοῦς δύναμεθα νὰ κρί-
νωμεν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει· οὕτω νέος τις,
ὅστις ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Dr Mossso ὡς ἀντι-
κείμενον τῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν του, ὅταν με-
τέφραζεν ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὸ ἰταλικόν ἢ
στήλην τοῦ ὕδατος κατέβαινε ὀλιγώτερον παρὰ
ὅταν μετέφραζεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, διότι εἰς

τὴν τελευταίαν περίστασιν κατέβαλε μεγάλη-
τερον διανοητικὸν ἀγῶνα, καθ' ὅσον ἐδυσκο-
λεύετο πολὺ περισσότερον νὰ μεταφράσῃ ἐκ τοῦ
ἑλληνικοῦ παρὰ ἐκ τοῦ λατινικοῦ. Τὰ προϊόντα
λοιπὸν τῆς ἐργασίας τοῦ νοῦς, αἱ σκέψεις, ἀφαι-
ροῦσιν αἷμα ἐκ τῶν ἄκρων καὶ ἔλκουσιν αὐτὸ εἰς
ἄλλο τι ὄργανον τοῦ σώματος· ἀλλὰ πῶς εἶνε
τὸ ὄργανον τοῦτο, ὅπερ δέχεται τὸ αἷμα καὶ τὸ
ἀποδίδει πάλιν εἰς τὰ ἄκρα κατὰ τὸν ὕπνον καὶ
τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ νοῦς; Ὁ ἐγκέφαλος, ἡ μὲν
ἐδρα τῆς συνειδήσεως· αὐτὸς παράγει δι' ἀφαι-
ρέσεως καὶ παραχωρήσεως αἵματος τὰς περὶ ὧν
ὁ λόγος μεταβολὰς εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ σώ-
ματος, καὶ εἶνε ἡ αἰτία τῶν φαινομένων, τὰ ὅ-
ποια περιεγράψαμεν, καὶ τὰ ὅποια διὰ τοῦ νέου
ὀγκομέτρου τοῦ κ. Mossso δύναμεθα νῦν νὰ πα-
ρατηρήσωμεν καὶ νὰ ἐκτιμῶμεν μετ' ἐπιστη-
μονικῆς ἀκριθείας. Πᾶσα σκέψις, πᾶσα ψυχικὴ
ταραχὴ γίνεται αἰτία προσρύσεως μεγαλειτέρου
ποσοῦ αἵματος ἀπὸ τῆς περιφέρειας τοῦ σώμα-
τος πρὸς τὸν ἐγκέφαλον· συνεπεία δ' αὐτῆς καὶ ἡ
θερμασία τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ ἐξέρυθρον τοῦ προ-
σώπου κατὰ τὴν λύσιν δυσκόλου διανοητικοῦ
προβλήματος. Ὁ ἐγκέφαλος ἐργάζεται καὶ ἔχει
ὡς πᾶν ἐργαζόμενον ὄργανον ἀνάγκην μεγαλη-
τέρας προσρύσεως αἵματος. Τὸ ὀγκόμετρον (ἢ
ψυχόμετρον) τοῦ κ. Mossso ὅχι μόνον καθιστᾷ
ἡμῖν ὁρατὴν τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ
πρὸς τούτοις δεικνύει πότε καὶ πόσον ἐργά-
ζεται.

Ἐπὶ τοῦ βαθυτάτου ὕπνου τὸ ψυχόμετρον δει-
κνύει ἡμῖν, ὅτι πλεῖστον τοῦ αἵματος ἐγκατα-
λείπει τὸν ἐγκέφαλον καὶ ῥέει πρὸς τὰ ἄκρα. Ἡ
τοιαύτη κατάστασις εἶνε βεβαίως ἡ μεγίστη ἀ-
νάπαυσις τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, καὶ οὕτε δι' ὁ-
νείρων διαταράσσεται τότε ὁ ὕπνος οὗτος, διότι
τὸ διὰ τὴν παραγωγὴν ὁνείρων ἀπαιτούμενον
ποσὸν τοῦ αἵματος δὲν ὑπάρχει τότε ἐν τῷ ἐγ-
κεφάλῳ. Ἐρεθισθεῖσιν ὅμως τῶν αἰσθήσεων τοῦ
κοιμωμένου, ἀμέσως ποσὸν τι αἷματος ῥέει πρὸς
τὸν ἐγκέφαλον, ὡς ἐπίσης βεβαίως τὸ ψυχόμετρον,
καθ' ὃ εἶδαμεν ἀνωτέρω, καὶ τότε παράγονται
ὄνειρα, δηλαδή ἀτελεῖς σκέψεις, ἀποτέλεσματα
ἀτελοῦς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ κρότος π.χ.
κλειομένης θύρας φαίνεται εἰς τὸν ὁνειρώπτοντα
ὡς ἤχος πυροβόλου, ὁ τρυγμὸς μηχανῆς ὡς τὸ
μορμυρίζον ὕδωρ καταρράκτου, κτλ. Ὅταν αἰ-
φνιδίως ἐγερθῶμεν ἐκ τοῦ ὕπνου τρομάζομεν καὶ
ὁ νοῦς ἡμῶν δὲν δύναται ἀμέσως νὰ σκεφθῇ κα-
θαρῶς καὶ ὁρθῶς, διότι ὁ ἐγκέφαλος δὲν παρέ-
λαβεν εἰσέτι τὸ κανονικὸν ποσὸν τοῦ αἵματος,
τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν.

Τέλος εἰς τὴν διανομὴν τοῦ κανονικοῦ ποσοῦ
τοῦ αἵματος εἰς τὰ διάφορα ἐργαζόμενα ὅργανα
ὑπάρχει ἀξιοθαύμαστος μηχανισμός. Πάντα τὰ
ὅργανα τοῦ σώματος συνδέονται διὰ νεύρων ὡς
διὰ τηλεγραφικῶν συρμάτων μετὰ τοῦ κέντρου

τοῦ νευρικοῦ συστήματος, δηλαδή μετὰ τοῦ προε-
δρευόντος αὐτοῦ ἐγκεφάλου. Τηλεγραφικῶς ἀναγ-
γέλλεται διὰ τῶν νέρων ἐκ τοῦ κέντρου πᾶσα
ἀνάγκη αἵματος, ἣν ἔχει τὸ δεῖνα μέλος, καὶ ἀ-
μέσως συνεργεία ἄλλων νέρων διευθύνεται ἡ
διανομὴ τοῦ αἵματος, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐν λόγῳ
ἐργαζόμενον ὄργανον νὰ λάβῃ τὸ ἀπαιτούμενον
ποσόν.

Ἐκ τῶν φυσιολογικῶν τούτων παρατηρήσεων
ἐξάγεται σπουδαῖον καὶ γενικὸν γεγονός, ὅτι δη-
λαδή ὑπάρχει ἀλληλουχία ἢ μᾶλλον ἀνταγωνι-
σμὸς μετὰξὺ τῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου
καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων τοῦ σώματος. Ἡ ἐνερ-
γὸς σύρροια τοῦ αἵματος ἐν τῷ πρώτῳ φέρει
ἀνάλογον ἀναιμίαν τῶν ἄλλων, καὶ τοῦτο μᾶς ἐ-
ξηγεῖ διάφορα γνωστὰ φαινόμενα, ὡς π.χ. τὴν
πραϋντικὴν ἐνέργειαν τῶν διανοητικῶν ἐνασχο-
λήσεων ἐπὶ τῶν φυσικῶν λειτουργιῶν καὶ τῆς
ἐμφύτου ῥοπῆς τὴν ἐξασθενωτικὴν ἐπίδρασιν
τῶν διανοητικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τῆς ὅλης ἰδιο-
συστάσεως τοῦ σώματος τὴν δυσκολίαν νὰ ἡνέ-
τισ συγχρόνως ἄνθρωπος πρακτικῆς ἐνεργείας
καὶ ἄνθρωπος τοῦ νοῦς, (homme d'action et
homme de pensée).

Τὸ ψυχομετρικὸν ἐργαλεῖον τοῦ Dr Mosso
εἶνε ἐπιτυχέστατη ἐφαρμογὴ τῆς φυσιολογίας
εἰς τὴν σπουδὴν τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου.

Βεβαίως δεῖται περαιτέρω εἶτε τελειοποιήσεως
καὶ δύναται ν' ἀποβῇ ὠφελιμώτατον ὑπὲρ τῆς
ἐπιστήμης.

Θ. ΔΕ ΧΕΛΑΡΑΪΧ.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

Τὴν 24 Ἰουνίου ἡ τε ἀνατολικὴ καὶ ἡ δυτικὴ
ἐκκλησία τελοῦσι τὴν μνήμην τῶν γενεθλίων
τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Τὴν προη-
γουμένην δὲ τῆς εορτῆς νύκτα καθ' ἅπασαν τὴν
Ἑλλάδα συνειθίζουσι ν' ἀνάπτωσι πολυπληθεῖς
πυράς, ὑπὲρ ὧς εὐθύμως παῖδιά καὶ γέροντες
καὶ μητέρες μετὰ τῶν τέκνων των πηδῶσιν,
εἴτε ὀρχοῦνται κύκλῳ, διάφορα ἄσματα ψάλλου-
σαι. Ἡ αὕτη δὲ συνήθεια ἐπικρατεῖ καὶ παρ' ὅ-
λοις τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς· ὁ Ἀγγλος Brandt,
συγγραφεὺς σπουδαιοτάτης μελέτης περὶ τῶν δη-
μῶδων ἀρχαιοτήτων τῆς πατρίδος του, ἀφιερῶ
εἰς ἐξέτασιν αὐτῆς πολυσέλιδον κεφάλαιον, Ἰ-
σπανὸς δὲ τις κληρικὸς, ὁ Μαρτίνος Ἀρελάτος,
κατέτασεν αὐτὴν μετὰξὺ τῶν ἀποσκορακιστέων
δαισιδαμονιῶν ἐν τινὶ συγγράμματι τοῦ τῷ
1544 ἐκδοθέντι. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ ὑπὸ
τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων ἐτελοῦντο παραπλήσια
κατὰ τὴν 24 Ἰουνίου, ὡς ἀναφέρει ὁ ἅγιος Ἐπι-
φάνιος ἐν τῷ περὶ αἱρέσεων, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς
Σαρακηνοῖς ἐπεκράτει ἀρχαίῳ ἀνάλογόν τι ἔθι-
μον, ἂν ἔχῃται ἀκριβεῖς ἡ μαρτυρία τοῦ ἁγίου

Βερνάρδου, καὶ παρ' Ἑβραίοις καὶ ἄλλοις σημι-
τικοῖς λαοῖς, ὡς κατωτέρω θέλομεν ἰδεῖ.

Ἡ τοιαύτη διάδοσις τοῦ ἑθίμου τούτου, καὶ
παρὰ λαοῖς ἐτι διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τε
τὴν καταγωγὴν καὶ τὰς παραδόσεις, καταδεικνύ-
ουσι προδήλως τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀρχαιότητα.
Τινὲς τῶν ἀρχαιολόγων εὗρον ἐν αὐτῷ ἔχνη τῆς
βωματικῆς εορτῆς τῶν Παλιλίων ἢ Παριλίων, κατὰ
τὸν Πρέλλερ, τελουμένων τὴν 21 Ἀπριλίου πρὸς
τιμὴν τοῦ ἁγροτικοῦ θεοῦ ἢ θεᾶς Πάλης (Pa-
les), καθ' ἣν καὶ πυραὶ ἀνῆπτοντο καὶ πολλὰ ἐ-
γίνοντο ὅμοια πρὸς τὰ νῦν. Ἀλλὰ καὶ ἡ εορτὴ
αὕτη δύναται κάλλιστα νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπορ-
ρέουσα ἐπίσης ἐξ ἀρχαιοτέρων καὶ γενικωτέρων
συνηθειᾶς. Διὰ τοῦτο ἔτεροι ἰσχυροὺς φέρουσι
λόγους πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γνώμης ὅτι τὰ κατὰ
τὴν εορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τελούμενα εἰσὶ
λείψανα τῆς εορτῆς τῶν ἡλιοστασιῶν, ὁ δὲ σοφὸς
Γάλλος Βυρνόυρ, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ
τοῦ ἀρχαίου μύθου τῶν Ἀθηναίων, κατέδειξε πλη-
ρέστατα τὸν ὅλως ἡλιακὸν χαρακτῆρα τῆς εορ-
τῆς ταύτης, συμπιπτούσης μετὰ τοῦ θερινοῦ ἡ-
λιοστασίου. Σημειώτέον δ' ὅτι ἐν Μάνῃ ἡ εορτὴ
καλεῖται «τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀιτροπίου»,
ὅπερ οὐδεμίαν ἀφίησιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς
ὀρθότητος τῆς γνώμης ταύτης. Ἐκτὸς δὲ τού-
του κρατύνουσιν αὐτὴν προσέτι καὶ ἔχνη τῆς λα-
τρείας τοῦ συροφονικικοῦ θεοῦ Βάαλ ἢ Βήλ (ἀν-
τιστοιχοῦντος πρὸς τὸν ἥλιον), περισθεθέντα παρὰ
τοῖς ἀρκτέροις λαοῖς καὶ συνδεόμενα μετὰ τῆς
τελετῆς τῶν πυρῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου· διότι
τὴν εορτὴν ταύτην ἐν Ἰρλανδίᾳ καλοῦσι Baal-
tin καὶ ἐν Σκωτίᾳ Beltin, αἱ δὲ λέξεις αὗται,
ὡς καὶ ἡ γερμανικὴ Welt (κόσμος) καὶ τινες
ἄλλαι, καταφανῶς παράγονται ἐκ τοῦ Βάαλ. Ἐτε-
ρος διακεκριμένος ἀρχαιολόγος, ὁ Ραούλ-Ροσέτ,
κατέδειξεν ἐπίσης τὴν σχέσιν τῶν πυρῶν τῶν ἡ-
λιοστασιῶν πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ ἀσσυριακοῦ ἢ
φοινικικοῦ Ἡρακλέους, καὶ ὁ γερμανὸς μυθολόγος
Βράουν τὴν τῶν πυρῶν πρὸς τὴν φοινικικὴν θεό-
τητα Μολώχ.

Ἐκ τῆς Βίβλου μανθάνομεν ὅτι πρὸς τιμὴν
τοῦ Βάαλ οἱ Χαναναῖοι ἤπτον πυράς, ὡς ἐπῆδον
(Δευτερονομ. ΙΗ', 40)· ὡς δ' ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν
Βασιλειῶν ἀναφέρεται, ὁ βασιλεὺς Μανασσῆς,
ἐθνικὰ ἀκολουθῶν ἔθιμα, ἤτοι τῶν ἀνάμφι-
βόλως λατρεῖαν τῷ Βάαλ, «διῆγε τοὺς υἱοὺς
αὐτοῦ ἐν πυρὶ καὶ ἐκληδονίζετο καὶ οἰωνίζετο».

Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς φαίνεται ὅτι ἦσαν με-
γάλως διαδεδομένοι αἱ τοιαῦται τελεταί, καὶ
διὰ τοῦτο ἀπηγόρευεν αὐτάς, ἀλλ' ἄνευ ἀποτε-
λέσματος, ἡ ἐν Τρούλλῳ τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως ἕκτη οἰκουμένη συνόδος (680 μ. Χ.) «τὰς
ἐν ταῖς νομηνίαις ὑπὸ τινων πρὸ τῶν οἰκείων
ἐργαστηρίων ἢ οἰκῶν ἀναπτομένους πυράς, κε-
λεύει ὁ ξε' κανὼν αὐτῆς, ὡς καὶ ὑπεράλλεσθαί
τινες κατὰ τὴν ἔθον ἀρχαίον ἐπιχειροῦσιν, ἀπὸ

τοῦ παρόντος καταργηθῆναι προστάσσομεν. Ὁ-
στις οὖν τοιοῦτό τι πράξει, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη
καθαίρεισθω, εἰ δὲ λαϊκὸς ἀφορίζεσθω». Ὁμοίαν
ἀπαγόρευσιν ἐξήνεγκε καὶ ὁ κατὰ τὸν ἑβδομον
ἐπίσης αἰῶνα ζήσας ἅγιος Εἰοὶ τῶν καθολικῶν.
«Οὐδενὶ ἐξέσται, κατὰ τὴν εορτὴν τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου ἢ ἄλλων ἁγίων εορτάς, τελεῖν τὰ ἡλιο-
στάσια διὰ χορῶν καὶ ἁσμάτων διαβολικῶν».

Ὁ κατὰ τὴν πέμπτην μετὰ Χριστὸν ἑκατον-
ταετηρίδα ζήσας ἐπίσκοπος Κύρου Θεοδώρητος,
σημειοῖ εἰς τὸ περὶ Μανασσῆ χωρίον τῆς Βίβλου
τὰ ἐξῆς, δεικνύοντα ὅτι ὅμοια καὶ κατὰ τὴν ἐπο-
χὴν του εἰθίζοντο: «Εἶδον γὰρ ἐν τισὶ πόλεσιν
ἔπαξ τοῦ ἔτους ἐν ταῖς πλατείαις ἀπτομένους
πυράς, καὶ ταύτας τινὰς ὑπεραλλομένους, οὐ
μόνον παῖδας, ἀλλὰ καὶ ἄνδρας. Τὰ δὲ γε βρέ-
φη παρὰ τῶν μητέρων παραφερόμενα διὰ τῆς
φλογός· ἐδόκει δὲ τοῦτο ἀποτροπιασμὸς εἶναι καὶ
κάθαρσις». Οἱ δὲ ὑπομνηματισταὶ τῶν συνοδι-
κῶν κανόνων παρέχουσιν ἡμῖν ἱκανὰς περιέργους
λεπτομερείας. Τούτων ὁ Ζωναρᾶς ἀποκαλεῖ τὰς
ἐμπροσθεν ἐργαστηρίων καὶ οἰκῶν ἀναπτομένους
πυράς καὶ τὰ πηδῆματα αὐτῶν «ἔθον ἑλληνικὰ τε
καὶ ἐθνικὰ»· ὁ δὲ Βαλσαμὼν ἀνάγει τὴν ἀρχὴν
αὐτῶν εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ Ἰουδαίους, καὶ ἀνα-
φέρει δαισιδαμονίαν τινὰ, συνδεομένην μετὰ τοῦ
ἑθίμου τούτου, ἣτις καὶ παρ' ἡμῖν ἐτι σώζεται
καὶ παρὰ τοῖς χωρικοῖς τῆς Γαλλίας· «Ἐπῆδον
ἐπάνω τῶν πυρῶν, λέγει, νομίζοντες διὰ τοῦτο
τὰ προσυμβαίνοντα ἴσως αὐτοῖς δυσχερῆ κατα-
καίεσθαι καὶ ἑτέροις ἀγαθοῖς ἐπιτυχάνειν». Τοῦτο
ἀναφέρει καὶ ἕτερος ὑπομνηματιστής,
Ματθαῖος ὁ Βλάσταρις. Οἱ Ῥωμαῖοι, κατὰ τὴν
μαρτυρίαν τοῦ Ὁβιδίου, ἐπῆδον τὰς κατὰ τὰ
Παλίλια ἀναπτομένους πυράς, κατὰ δὲ τὴν ἐπέ-
τειον εορτὴν τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης διῆγον διὰ
τῶν πυρῶν κατοικίδια ζῶα, ὅπερ καὶ παρ' ἡμῖν
ἐτι καὶ ἐν Γαλίᾳ διατηρεῖται κατὰ τὴν εορτὴν
τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ
διαφόρων δυστυχημάτων.

Ὁ διάσημος Βυζαντινὸς φιλόσοφος καὶ θεολό-
γος καὶ νομοδιδάσκαλος καὶ δαιμονογράφος Μι-
χαὴλ ὁ Ψελλὸς (ΙΑ' αἰὼν) φέρει πρὸς ἐξήγησιν
τῶν ἑθίμων τούτων ἀλλόκοτόν τινα θεωρίαν, ἣν
περιεργείας χάριν ἀναγράφωμεν ἐνταῦθα. Κληδὼν
εἶναι, λέγει, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, δαιμόνων
πονηρῶν πρόσκλησις. Τελεῖται δὲ ὅτε ἄρχεται ὁ
ἥλιος τρεπόμενος πρὸς νότον, μειῶν μὲν τὴν ἡ-
μέραν, αὖξων δὲ τὴν νύκτα. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς οἱ
Ἕλληνες δοξάζουσιν, οὐδεὶς τῶν ἐνύλων δαιμό-
νων τολμᾷ νὰ ὑποστῇ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅταν
ὁ ἥλιος ἦναι βορειότερος νυκτιλοχοῦσιν, ἀδυνα-
τοῦντες νὰ ἐπιφαίνωνται τὴν ἡμέραν· ὅταν ὅμως
τραπῇ πρὸς νότον, καὶ ὁ περὶ ἡμᾶς ἀὴρ κατα-
στῇ τρόπον τινὰ ζοφερώτερος (!), παραχρῆμα ἐμ-
φαίνουσι προεξάλματά τινα καὶ οὕτως εἰπεῖν
προκυλινδῆματα τῆς κακίας αὐτῶν, καὶ καλού-

μενοι ὑπακούουσιν εἰς τὴν πρόσκλησιν. Οἱ γόη-
τες λοιπὸν περιέγραφον κύκλους καὶ περὶ αὐτοὺς
ἀνῆπτον πυράς, δεσμεύοντες οὕτω τοὺς δαίμο-
νας, ὅπως μὴ πέραν τοῦ κύκλου ἐξέλθωσιν, ἀλλὰ
συγκρατῶνται ἐν αὐτῷ ἐφ' ὅσον θέλει ὁ καλῶν.
«Ἀλλ' οἱ γε νῦν τῆς τελετῆς προεξάρχοντες,
προστίθουσιν ὁ Ψελλὸς, τὴν μὲν τῆς κλήσεως
οὐκ ἴσασιν ἐπὶ δὴν, μηδὲ εἰδοῖεν ποτε· παρὰ δὲ
πολλὰ κύκλῳ τινὶ περιγράφοντες ἐξάλλονται τῆς
φλογός». Τοιαύτη ἡ πρὸς ἐξήγησιν τῶν πυ-
ρῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου θεωρία τοῦ εἰς τὰ ὑπάτα
ἐν τῇ βυζαντινῇ αυτοκρατορίᾳ ἀνελθόντος πολι-
τικὰ ὑπουργήματα καὶ σοφωτάτου ἐπικληθέντος
Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ!

Ν. Γ. Π.

ΛΥΣΙΣ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ

Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον.

Ὀλίγους λαμβάνει ἡ ἔννοια τῆς δημοτικῆς
ταύτης παροιμίας. Ἀλλὰ πόθεν ἐπέστησαν οἱ ἀρ-
χαῖοι ὅτι ἡ Κόρινθος εἶναι τόσον δυσπρόσιτος;
Συνήθως καὶ παραδεδεμένη ἐξήγησις εἶναι ὅτι ἡ
πλουσία αὕτη πόλις ἔβριθε τόσων δελεασμάτων
καὶ παραλυσίας, ὥστε καὶ οἱ φρονιμώτεροι ἄν-
θρωποι, μόλις ἀποβαίνοντες εἰς τὴν ξηράν, ἐγί-
νοντο ἄλλοι ἐξ ἄλλων, ἐμαγεύοντο ὑπὸ τοῦ κάλ-
λους τῶν γυναικῶν, παρεδίδοντο εἰς παντοειδεῖς
ἀκολασίας καὶ ἀπῆρχοντο τέλος κενὸν ἔχοντες
τὸ βαλάντιον καὶ καταρῶμενοι τὴν ἀπερίσκε-
ψίαν των. Ἐπασχον δηλονότι οἱ παλαιοὶ τάξει-
διῶται ἐν Κόρινθῳ, ὅτι οἱ σημερινοὶ ἐν Παρι-
σίοις. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγοι εἶχον τόσους θησαυροὺς,
ὥστε νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὸν πολυδάπανον βίον
τῆς Κόρινθου, ἡ τόσην σύνεσιν, ὥστε νὰ διαφύ-
γῃ πάντας τοὺς κινδύνους, ἐπαναλαμβάνοντες
τὸ λόγιον τοῦ Διογένητος· «δὲν ἀγοράζω τόσον
ἀκριβὰ μεταμέλειαν», καθιερώθη τὸ ἀξίωμα ὅτι
δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Κόρινθον ὁ πρῶ-
τος τυχὼν.

Τινὲς ὅμως παρατηροῦσιν ὅτι δὲν εἶχε μόνον
ἡ Κόρινθος τοὺς πειρασμοὺς τούτους, ἀλλ' ὅτι
καὶ ἄλλαι πόλεις ἦσαν περιλάλητοι ἐπὶ παραλυ-
σίᾳ ἡθῶν καὶ γυναικείois δόλοις. Ἐὰν ἡ Κόριν-
θος εἶχε, φέρ' εἰπεῖν, τὴν Λαῖδα, αἱ Ἀθῆναι εἶ-
χον τὴν Φρύνην. Πρὸς τί λοιπὸν ἡ διακριτικὴ
αὕτη μνεία περὶ μόνης τῆς Κόρινθου; Οἱ προτεί-
νοντες τοὺς δισταγμοὺς τούτους πιστεύουσιν ὅτι
ἡ παροιμία ἐγεννήθη μᾶλλον ἐκ τοῦ φρουρίου, ἢ
ἐκ τῆς πόλεως Κόρινθου. Ὁ Ἀεροκρίνορος, λέ-
γουσιν, εἶναι βράχος ὑψηλὸς καὶ ἀπότομος, καὶ
ἐπειδὴ πολλάκις ἐκαλεῖτο διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνό-
ματος καὶ ἡ πόλις, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ
λέγῃσι περὶ δυσχερῶν πραγμάτων ὅτι δὲν εἶναι
εὐκόλον νὰ ὑπάγῃ τις εἰς Κόρινθον. Ἡ λατινικὴ
μετάφρασις τῆς παροιμίας ἴσως ἐπιτρέπει τὴν
βεβαιωμένην ταύτην ἐρμηνείαν· ἀλλ' ἡ λέξις π.λεῖν

ἐλληνιστὶ ἀντίκειται, ὡς μᾶς φαίνεται, εἰς πᾶσαν ἀπὸ τῆς παραδεδεγμένης γνώμης παρεκτροπήν.

Α. Σ. Β.

Τὸ ἐπόμενον φανταστικὸν ἠθικὸν διηγημάτων ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1795 ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Δεκάδος.

Σ. τ. Δ.

EN ONEIPON

Ὁνειρευόμην ὅτι ἀνῆκον εἰς ἔθνος, ἔτοιμον νὰ θεραπευθῇ ἀπὸ τὸν ἐγώισμόν, ὅστις ἦτο ἡ βᾶσις τοῦ καθόλου χαρακτήρος του, καὶ ὅτι ἀντ' αὐτοῦ ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ ὡς βᾶσιν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην.

Τὸ ἔθνος τοῦτο ἐξέλεξε σοφὸν τινα, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Σὲ διορίζομεν καθηγητὴν τῆς ἠθικῆς· διδάξέ μας νὰ ἤμεθα ἐνάρετοι».

Συγχρόνως δὲ προπαρασκευάσθη αἰθουσα μεγάλη, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρχον ἀπέραντα θρανία, ἀπέναντι δὲ τῶν θρανίων τούτων ὑπῆρχεν εἰδός τι βήματος, ἔδρα ὑψηλὴ διὰ τὸν καθηγητὴν.

Ἐπὶ τῆς πύλης ἀνεγινώσκετο ἡ ἐπιγραφὴ *Σχολὴ ἠθικῆς*. Εἶδον δὲ καὶ πολλὰς εἰδοποιήσεις τοιχοκολλημένας, αἵτινες προκνήγγελλον τὴν ἑνάρξιν τῶν παραδόσεων τῆς ἠθικῆς.

Ὁ λαὸς συνέρρουσεν ἐκεῖ παμπληθεῖ, μετὰ τοῦ πλήθους δὲ καὶ ἐγὼ, ἐπειδὴ εἶχα πολλὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀκούσω τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου, ὅστις εἶχε μεγάλην φήμην.

Αἱ παραδόσεις ἔμελλον νὰ συναποτελέσωσιν εἴκοσι μαθήματα τοῦλάχιστον. Ἀπεφάσισα νὰ μὴ λείψω καὶ ἀπὸ τὰ εἴκοσιν. Ὁ καθηγητὴς ἐπὶ τέλους ἐνεφανίσθη καὶ ἀνέβη εἰς τὴν ἔδραν, ἥτις εἶχε προετοιμασθῇ δι' αὐτόν.

Δύο κλητῆρες ἦσαν διωρισμένοι διὰ νὰ ἐπιβάλλωσι σιωπὴν εἰς τὸ ἀκροατήριον, ἀλλὰ τοῦτο μόνις καὶ μετὰ βίας κατωρθώθη, ὅπως εἰς ὅλας τὰς πολυπληθεῖς συναθροίσεις.

Ἐπὶ τέλους ὁ καθηγητὴς, νομίζων ὅτι ἡδύνατο πλέον ν' ἀκουσθῇ, εἶπε ταῦτα· «Κάμνετε διὰ τοὺς ἄλλους ὅ,τι θέλετε νὰ κάμνωσι καὶ οἱ ἄλλοι διὰ σᾶς». Μεθ' οὗ οἱ κλητῆρες ἀνήγγειλαν ὅτι τὸ μάθημα ἐτελείωσεν.

Ἐκθαμβὸν τὸ ἀκροατήριον διελύθη, ἕκαστος δὲ ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ καὶ εἰς τὸ ἀκόλουθον μάθημα.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ καθηγητὴς ἀνέβη εἰς τὴν ἔδραν, καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἀκροατήριον ἐσιώπησε καὶ ἡσύχασε, «Κάμνετε, εἶπε, διὰ τοὺς ἄλλους ὅ,τι θέλετε νὰ κάμνωσι καὶ οἱ ἄλλοι διὰ σᾶς».

Καὶ κατέβη.

Ἵπῃγα καὶ εἰς τὰ εἴκοσι μαθήματα. Εἰς ὅλα ἐπανέλαβε τὰς ἰδίας λέξεις.

Καθ' ἣν στιγμήν ἐξηρχόμην ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν μάθημα, ἐξύπνησα. . . .

Δύνασθε νὰ μὲ εἴπητε εἰς ποῖον ἔθνος εἶναι δυνατόν νὰ συνέβῃ τοῦτο;

Δ.

Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΓΗΣ

«Τὸν κόσμον λάβετε», ἔκραξεν ὁ Ζεὺς, περὶ τὸν θρόνον καλῶν τὰ πλήθη τῶν θνητῶν.

«Κληρὸς σας ἔστω διαρκὲς δι' ὅλων τῶν αἰώνων, σὺς διανέματα αὐτόν».

Καὶ σπεύδον ὅλοι ἀπληστοί, . . . τὰς χειράς του ὀργῶν νέος καὶ γέρον πᾶς προτάσσει· καὶ δίδονται οἱ θερισμοὶ τῆς γῆς εἰς γεωργόν, εἰς νέον κυνηγόν τὰ θάση.

Κέρῳ ὁ ἔμπορος πολλὰ εἰς ἀποθήκας κλείει, καὶ οἶνον ὁ ἀββάς γλυκύν, καὶ πᾶσα γέφυρα, ὁδὸς, εἰς ἄρχοντ' ἀποτίει δεκάτην ἡγεμονικὴν.

Τέλος μακρόθεν ἔφθασεν ἀργὰ ὁ ποιητής, πλὴν ἦσαν ὅλα μοιρασμένα, οὐδὲν πλέον ἐλείπετο ἔτι νὰ λάβῃ τίς, καὶ εἶχε πᾶν δεσπότην ἕνα.

«Ἄλλοιμονον! πάντων ἐγὼ ἐλησμονήθην μόνον, ὁ μᾶλλον σοῦ πιστὸς υἱός!» ἀνέκραξεν ὁ ποιητής, βαθὺν ἐκχύσας στόνον, κ' ἐβρίφθ' εἰς πόδας τοῦ Διός.

«Ἄν εἰς ὀνείρων ἔτρεχες τὰς μαγικάς ὁδοὺς, τί σ' ὠφελεῖ τώρα ὁ θρήνος; Ποῦ ἦσο, τάλαν, πρὶν τὸ πᾶν διαμοιράσω δούς;» «Ἐγγὺς σου ἦμην», εἶπ' ἐκεῖνος.

«Τυφλὸς πρὸς τ' ἄλλα, μόνον σὲ ἔδλεπ' ὁ ὀφθαλμός μου, σὲ ἤκουον πρὸς πᾶν κωφός· συγχῶρει ἂν μ' ἀφῆρπασε τοῦ ὑπολοίπου κόσμου τὸ θεῖον τ' οὐρανοῦ σου φῶς».

«Πλὴν τώρα πλέον, εἶπ' ὁ Ζεὺς, κτήμα δὲν εἶν' ἐμοῦ καὶ γῆ καὶ θάλασσα καὶ θῆρα· ἂν θέλῃς εἰς τὸν οὐρανὸν νὰ ζήσωμεν ὁμοῦ, ἐλθέ, σ' εἶν' ἀνοικτὴ ἡ θύρα».

SCHILLER.¹

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Εἰς τὰ ἔθνη, ὅπου ἡ παιδεία δὲν εἶνε ἐξαπλωμένη καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲν φωτίζει τοὺς νέους, οἱ γέροντες ἔχουν τὰ πρωτεῖα τῆς γνώσεως· ὅποιος εἶδε πρωϊμώτερα τὸν ἥλιον, ἔχει καὶ πρᾶξιν περισσότερη τῆς ζωῆς. (Γέρο-Κολοκοτρώνης.)

* * Μόνος ὁ μὴ ἔχων νὰ ὀνειδίσῃ τι ἑαυτῷ κατὰμύνας, οὐδαμῶς πτοεῖται ἐκ τῶν ξένων ἐπιτιμήσεων καὶ οὐδέποτε ἐξαγοράζει τὴν ἐπισεικειαν ἢ τὴν σιωπὴν τῶν ἄλλων δι' ἀτίμου ἢ καὶ ἐγκληματικῆς σιωπῆς. (Zschokke.)

* * Τὸ μεθυσιώτερον πάντων τῶν ποτῶν, καὶ ἐν ταῖς χώραις ἐκεῖναις ὧν ὁ οἶνος προξενεῖ πλείστην καρηβαρίαν, εἶνε ἀναντιρρήτως . . . τὸ ὕδωρ τῆς Αὐλῆς.

* * Προτιμᾷ τις πολλάκις νὰ κακολογῇται παρὰ νὰ μὴν ἀναφέρεται.

ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μουσῶν ἐξαλείψεις.

Αἱ μυῖαι ἐν ὥρᾳ θέρους καταντῶσιν, εἰς τινὰς τόπους μάλιστα, μᾶστιξ ἀληθής· ἐξαλείφονται δὲ διὰ μικρῶν τεμαχίων ξύλου κουσσίας, ἐκτιθεμένων μεθ' ὀλίγου ὕδατος ἐντὸς πινακίων, ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν ὁποίων ῥίπτεται κόνις σακχαροῦ ὡς δέλεαρ τῶν μυιῶν.

1. Μετάφρ. Ἀγγέλου Βλάχου.